

בשליחות המדינה

השתלטות המדינה על קרקעות
בגדה המערבית באמצעות
אלימות של מתנחלים

בשליחות המדינה

השתלטות המדינה על קרקעות בגדה המערבית
באמצעות אלימות של מתנחלים

נובמבר 2021

מחקר וכתביה: אייל הראובני

עבודת שטח: סלמא א-דבעי, מוסא אבו השאש, עארף דראר'מה, איאד חדאד, נסר נוואג'עה, עבד אל-כרים סעדי

מיפוי: דרור אטקס, ארגון כרם נבות

עיצוב מפות: אסף וולנסקי

עריכה לשונית: נעמי הגר

צילום עטיפה: באסל אל-עדרה/בצלם, ח'ירבת אל-מופקרה, 28.9.21

ISBN 978-965-7613-51-1

בצלם מבקש להודות לדרור אטקס, לגיא הירשפלד ולעו"ד קמר משרקי-אסד על עזרתם בהכנת הדו"ח

פרסום זה הופק בתמיכה הכספית של האיחוד האירופי. תוכן הדו"ח הינו באחריות הבלעדית של ארגון בצלם – מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים, ואינו משקף את עמדות והשקפות האיחוד האירופי.

בהתאם לחוק שהעבירה הכנסת במטרה למסגר קבלת מענקים בינלאומיים כביטוי לחוסר נאמנות, נציין כי בשנת 2020 היו 79% ממקורות המימון של בצלם מישויות מדיניות זרות, המפורטות (בין היתר) באתר האינטרנט של רשם העמותות. בכל מקרה, בצלם נותר נאמן למאבקו למען זכויות האדם, חופש, דמוקרטיה וסוף לכיבוש.

6	מבוא
7	אלימות מתנחלים כאמצעי להשתלטות על קרקעות
11	מקרי מבחן
31	מסקנות
32	מפות

כחלק מיישומו של עיקרון זה, ישראל כבר גזלה מהנתינים הפלסטינים בגדה המערבית למעלה משני מיליון דונם של קרקע בעילות שונות. אלה שימשו את המדינה כדי להקים התנחלויות חדשות ולהרחיב התנחלויות קיימות – ובכלל זה את שטחן הבנוי, את שטחיהן החקלאיים ואת אזורי התעשייה, וכדי לסלול מאות קילומטרים של כבישים המשרתים בראש ובראשונה את המתנחלים.

דו"ח זה מתאר כיצד המדינה, על רשויותיה השונות ובתמיכתן המלאה, גוזלת אדמות פלסטיניות מקהילות רועים ומחקלאים פלסטינים ברחבי הגדה בסיוע אלימות שיטתית ומתמשכת של מתנחלים הגרים בסמוך להן. בדו"ח מובאים חמישה מקרי מבחן הממחישים את השפעתה של מדיניות זו על קהילות רועים במסאפר יטא בדרום-מזרח הר חברון, בדרום-מערב הר חברון ובבקעת הירדן, ועל כפרים מבוססים ממערב לרמאללה וממערב לשכם.

ישראל הקימה ברחבי הגדה המערבית למעלה מ-280 התנחלויות בהן גרים למעלה מ-440 אלף מתנחלים: 138 התנחלויות שישראל מכירה בהן באופן רשמי) לא כולל 12 השכונות שישראל הקימה על השטחים שסיפחה לירושלים) וכ-150 מאחזים – בהם היא אינה מכירה באופן רשמי. כשליש מהמאחזים הוקמו בעשור האחרון, רובם מכונים "חוות חקלאיות".

ההתנחלויות חולשות על מאות אלפי דונם, שהגישה אליהם אסורה או מוגבלת עבור פלסטינים. על חלק משטחים אלה השתלטה ישראל בדרכים רשמיות – באמצעות צווים צבאיים, באמצעות הכרזה עליהם כ"אדמות מדינה", "שטחי אש" או "שמורות טבע" או באמצעות הפקעתם. על שטחים אחרים השתלטו מתנחלים באמצעות מעשי אלימות יומיומיים, שכללו פגיעה בגופם וברכושם של התושבים הפלסטינים.

לכאורה מדובר בשני מסלולים שונים, בלתי קשורים: המדינה משתלטת על קרקעות בדרכים גלויים ורשמיות, שהוכשרו על ידי יועצים משפטיים ועל ידי שופטים, ואילו מתנחלים, החפצים אף הם להשתלט על קרקעות לצורך קידום מטרותיהם, מפעילים אלימות נגד פלסטינים מיזמתם ומסיבותיהם הם. אלא שזהו מסלול אחד: מעשי אלימות של מתנחלים כלפי פלסטינים משמשים את המדינה ככלי מרכזי, בלתי רשמי, כדי להשתלט על עוד ועוד קרקעות בגדה והם נעשים בתמיכתה המלאה, בהשתתפות נציגיה ובסיועה.

אלימות המדינה – הרשמית והלא רשמית – היא חלק בלתי נפרד ממשטר האפרטהייד הישראלי השואף לייחד את המרחב בין הירדן ליס. משטר זה רואה בקרקע משאב שנועד לשרת את הציבור היהודי ולכן השימוש בו נעשה כמעט רק לצורך פיתוחם והרחבתם של יישובים יהודיים קיימים ולצורך הקמתם של יישובים חדשים עבור קבוצת אוכלוסייה זו. במקביל, קוטע המשטר את המרחב הפלסטיני, מנשל פלסטינים מאדמתם ודוחק אותם למובלעות קטנות וצפופות. מאז 1948 יושם רעיון זה בתוך גבולותיה של ישראל הריבונית, ומאז 1967 גם בשטחים הכבושים. ב-2018 אף עוגן עיקרון זה בחוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי, שקבע כי "המדינה רואה בפיתוח התיישבות יהודית ערך לאומי, ותפעל על מנת לעודד ולקדם הקמה וביסוס שלה".¹

אלימות מתנחלים כאמצעי להשתלטות על קרקעות

למנוע את גזל אדמותיהם. אלא שהמדינה, המעוניינת בתוצאות הגזל, בוחרת שלא לעשות כן ובמקום זאת היא מאפשרת את גזל הקרקעות ומכשירה אותו.

הכשרת ההשתלטות על קרקעות

לאחר החלטת הממשלה ב-1992 שלא להקים התנחלויות חדשות, הוקמו ברחבי הגדה "מאחזים" – התנחלויות לכל דבר ועניין שהוקמו ללא החלטת ממשלה רשמית. עקב כך, לא הוקצתה להם קרקע, לא נקבעו גבולות היישוב החדש ולא ניתנה לתושבים זכות להשתמש בקרקע – לא לבנייה ולא לעיבוד חקלאי, למעט שש חוות חקלאיות שלהן הקצה משרד החקלאות מאוחר יותר קרקע למרעה.² בהיעדר החלטת ממשלה, אי אפשר להכין עבור מאחזים אלה תוכניות בנייה שיגדירו את השימושים המותרים בקרקע. לכן כל המבנים שנבנו בהם הוקמו ללא היתרים וכולם אינם חוקיים – לא רק על פי המשפט הבינלאומי כמו כל ההתנחלויות, אלא גם על פי הרשויות הישראליות.

למרות זאת, רוב המאחזים הוקמו בתמיכה של רשויות ישראליות: ישראל הורתה לצבא להגן על המאחזים או מימנה את השמירה עליהם, סללה דרכים והקימה תשתיות מים וחשמל לרובם, תמכה בהם באמצעות משרדי הממשלה, החטיבה להתיישבות בהסתדרות הציונית העולמית והמועצות האזוריות בגדה, סבסדה בהם מיזמים כלכליים – כולל מתקנים חקלאיים, תמיכה בחקלאים חדשים וברעיית עדרים, הקצתה להם מים והעניקה להם הגנה משפטית בעתירות שדרשו לפנותם.³

תמיכה זו אפשרה את הקמתם של כ-150 מאחזים, כאשר לפחות 54 מהם הוקמו – כולם או חלקם – על אדמות שגם ישראל מכירה בכך שהן בבעלות פרטית של תושבים פלסטינים.⁴ המאחזים הוקמו בשלושה גלים: בגל הראשון הוקמו כחמישים מאחזים, רובם בשנים 1997 ו-1998, בשנים

מאז כבשה את הגדה המערבית ב-1967 גזלה ישראל למעלה משני מיליון דונם של קרקע ברחבי הגדה. שטחים אלה משמשים את המדינה לצרכיה שלה, בהם בניית התנחלויות חדשות, הרחבת השטחים שבשליטתן – כולל שטחים חקלאיים ואזורי תעשייה, וסלילת כבישים המשרתים בעיקר את המתנחלים.⁵

ב-1992 החליטה הממשלה – לראשונה מאז 1967 – לצמצם את הבנייה בהתנחלויות ולא להקים התנחלויות חדשות (למעט בבקעת הירדן וב"מרחב ירושלים רבתי").⁶ אלא שהקמת ההתנחלויות – ואיתה ההשתלטות על עוד ועוד קרקעות – לא פסקה אלא נמשכה בדרכים אחרות: המדינה מאפשרת ומסייעת למתנחלים לגרש פלסטינים באלימות מאדמותיהם ובחלק מהמקרים גם מבתיהם, והיא מאפשרת ומכשירה השתלטות של מתנחלים על קרקעות לצורך הקמת התנחלויות חדשות, הרחבת הקיימות והשתלטות על שטחי מרעה ושטחים חקלאיים.

מציאות אלימה זו כפתה על פלסטינים, בהיעדר כל ברירה אחרת, להתרחק מאדמותיהם. בחלק מהמקרים הם גורשו בפועל על ידי מתנחלים, במקרים אחרים הצבא הוא שסגר בפניהם את שטחיהם או חייב אותם לתאם את הגעתם אל הקרקע פעמיים בשנה (בתקופת החריש והקציר ובתקופת המסיק), ובמקרים אחרים די בנוכחות של מתנחלים וחיילים המגינים עליהם כדי להניא את החקלאים והרוועים מלהתקרב לאדמותיהם שמא ייגעו. כך נגזלו מהם שטחי מרעה ושטחים חקלאיים נרחבים. למשל, באזור ההתנחלויות שילה ועלי נחסמה כך הגישה של חקלאים פלסטינים לכל הפחות ל-26,500 דונם, ובאזור תקוע ונוקדים נמנעת כניסת פלסטינים לכל הפחות ל-10,000 דונם.⁷

ביכולתה של המדינה, השולטת בשטח ומחזיקה בסמכויות אכיפת החוק, למנוע את מעשי האלימות, להגן על הפלסטינים

2 בצלם, כל האמצעים כשרים – מדיניות ההתנחלות בגדה המערבית, יולי 2010, עמ' 16-28. בנוגע להליך ההכרזה על אדמות מדינה ר' בצלם, [באצטלה של חוקיות – ההכרזה על אדמות מדינה בגדה המערבית](#), מארס 2012.

3 בסעיף ב' להחלטת ממשלה מס' 360 מה-22.11.92, נכתב: "לאשר את הפסקת פעולות הבנייה ביישובים הישראליים באזור יהודה ושומרון וחבל עזה, שנעשו מכוח החלטות הממשלות הקודמות והשמורות במזכירות הממשלה...". ר' גם [חוות דעת \(ביניים\) בנושא מאחזים בלתי מורשים](#) שהוגשה על ידי עו"ד טליה ששון לראש הממשלה אריאל שרון, עמ' 62-63.

4 בצלם וכרם נבות, [זה שלנו זה גם כן – מדיניות ההתנחלות הישראלית בגדה המערבית](#), מארס 2021, עמ' 45, 48.

5 שלום עכשיו, [משרד החקלאות מודה שהוא מממן עמותות שפועלות במאחזים לא חוקיים](#), 29.7.21; הגר שיזף, [המדינה הודתה שהקצתה אלפי דונם חקלאי למאחזים לא חוקיים בגדה, הארץ](#), 29.7.21.

6 בצלם וכרם נבות, [זה שלנו זה גם כן](#), לעיל הערה 4, עמ' 14-16.

7 על התנאים הנוקשים שהציבה ישראל להכרה בקרקע פלסטינית כקרקע בבעלות פרטית ועל הסדרי המקרקעין בגדה ר' בצלם, [באצטלה של חוקיות](#), לעיל הערה 2, עמ' 25-27.

שמייד לאחר החתימה על הסכמי אוסלו. בגל השני – בשנים 2001-2003, תקופת השיא של האינתיפאדה השנייה – הוקמו כחמישים מאחזים נוספים, ובעשור האחרון הוקמו ברחבי הגדה עוד כחמישים מאחזים – כארבעים מתוכם נקראים "חוות חקלאיות" – המתבססים על רעיית עדרי צאן ובקר בשטחים נרחבים.

חוות אלו הוקמו לרוב על אדמות שנרשמו כ"אדמות מדינה" לפני 1967 או שהוכרזו ככאלה על ידי ישראל החל מראשית שנות ה-80.⁸ הקמת החוות כרוכה בהשקעת משאבים מינימלית בהשוואה לבנייה בהתנחלות, אך היא מאפשרת השתלטות קלה ומהירה על שטחים שהיקפם מגיע לאלפי דונם, כשברוב המקרים מצויים בתוכם או בצמוד להם שטחי מרעה, מקורות מים ואדמות המעובדות על ידי פלסטינים.⁹

בעבר הצהירה המדינה כי בכוונתה לאכוף את החוק על המאחזים בעתיד כלשהו ואף התחייבה לכך בפני הקהילה הבינלאומית – אלא שהבטחות אלה לא מומשו.¹⁰ במארס 2011 הודיעה המדינה כי מעתה היא תבחין באופן רשמי בין מאחזים שהוקמו על "אדמות מדינה" או על אדמות סקר, ובין מאחזים שהוקמו על קרקע שהמדינה מכירה בה כקרקע פלסטינית פרטית – שרק אותם היא טענה שבכוונתה לפנות.

להבחנה זו אין כל בסיס חוקי והמשפט הבינלאומי אוסר באופן גורף על הקמת יישובים בשטח כבוש עבור אוכלוסיית המדינה הכובשת – ללא קשר למעמד הקרקע. ממילא, ההכרזה על "אדמות מדינה" בגדה על ידי ישראל נעשתה באופן בלתי חוקי, וגם לו אכן היו אלה אדמות ציבוריות, הן נועדו לשרת את האוכלוסייה המוגנת – הפלסטינית – ולא את המתנחלים. על אף זאת, קיבל בג"ץ את ההבחנה שערכה המדינה וקבע בדצמבר 2014 כי לא יתערב בשיקול דעתן של

רשויות אכיפת החוק בנוגע להכשרת מאחזים שלא נבנו על קרקע פלסטינית פרטית.¹¹

בסופו של יום, כמעט כל המאחזים נותרו במקומם. הטיפול במאחזים שלא הוקמו על קרקע בבעלות פלסטינית פרטית נדחה שוב ושוב בטענה של "סדרי עדיפויות", הכפופים תמיד ל"שינויי נסיבות עתידיים" – טענה שהתקבלה גם היא על ידי בית המשפט העליון. באשר למאחזים שהוקמו על קרקע פלסטינית פרטית, הרי שרק במקרים ספורים שבהם הוגשו עתירות לבג"ץ בסיוע ארגוני זכויות אדם ישראלים, ורק לאחר מאבק משפטי רב שנים, פינתה ישראל שלושה מאחזים (מגרון, עמונה ובאופן חלקי את דרך האבות).¹² הפינוי במקרים אלה בוצע רק לאחר שנתפרו עבור המתנחלים "חבילות פיצו" נדל"ניות נדיבות, כולל הקמת התנחלויות חדשות עבורם על קרקעות פלסטיניות נוספות שנגזלו לצורך כך ומתן ארכות ממושכות עד לפינוי עצמו.¹³

הכשרת אלימות פיזית כלפי פלסטינים

מעשי אלימות של מתנחלים כלפי פלסטינים תועדו מאז ראשית הכיבוש באין ספור דו"חות ומסמכים ממשלתיים, באלפי עדויות של פלסטינים ושל חיילים, בספרים ובדו"חות של ארגוני זכויות אדם פלסטיניים, ישראלים ובינלאומיים ובאלפי כתבות בתקשורת. נוסף על סקירה של האלימות, תיעוד זה התמקד בשלושה מרכיבים מרכזיים: השתתפות אנשי כוחות הביטחון באירועים, התעלמות הרשויות הישראליות ממילוי חובתן להגן על פלסטינים, והחסינות הכמעט מוחלטת שמעניקה המדינה למתנחלים שפגעו בפלסטינים.¹⁴

8. שם.
9. מנכ"ל אמנה זאב חבר הזכיר את היקף השטח שהחוות השתלטו עליו ביום עיון של אמנה, "המערכה על אדמות המדינה", 21.2.21. לדברי חבר, מטרות חוות אלה היא "שימור הקרקע" ויצירת תודות קרקע להגשמת החזון של כמיליון מתנחלים בגדה המערבית. ר' גם בצלם וכרם נבות, זה שלנו זה גם כן, לעיל הערה 4, עמ' 15 ומפת החוות בעמ' 36.
10. בצלם, כל האמצעים כשרים, לעיל הערה 2, עמ' 13-14.
11. בג"ץ 8395/14 ראש מועצת הכפר תורמוסעיא, רבתי עבד-אלרחמן מוחמד ואח' נ' שר הביטחון ואח' (מאחז עדי-עד). ר' גם בצלם וכרם נבות, זה שלנו זה גם כן, לעיל הערה 4, עמ' 38.
12. בג"ץ 8887/06 יוסף מוסא עבד א-ראזק אל-נאבות ואח' נ' שר הביטחון ואח' (מאחז מגרון); בג"ץ 9949/08 מרים חסן עבד אלקרם חמאד ואח' נ' שר הביטחון ואח' (מאחז עמונה); בג"ץ 8255/08 עלי מחמד עיסא מוסא ואח' נ' שר הביטחון ואח' (מאחז דרך האבות); בג"ץ 7292/14 עלי מחמד עיסא מוסא ואח' נ' שר הביטחון ואח' (מאחז דרך האבות).
13. בצלם וכרם נבות, זה שלנו זה גם כן, לעיל הערה 4, עמ' 15-16.
14. מכתבה של המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, יהודית קרפ, אל היועץ המשפטי לממשלה בנידון חקירת חשדות נגד ישראלים ביהודה והשומרון, דו"ח צוות המעקב (דו"ח קרפ) מ-23.5.82; דו"ח ועדת החקירה לעניין הטבח במערת המכפלה בחברון התשנ"ד (ועדת שמגר), 1994; עקיבא אלדר ועדית זרטל, אדוני הארץ – המתנחלים ומדינת ישראל 1967-2004, כנרת, זמורה ביתן ודביר, 2004. ר' גם בצלם, אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בשטחים,

מנסים לעמוד על זכותם להישאר על אדמותיהם, הצבא מגרש אותם בכוח.¹⁸

מאז תחילת 2020 ועד סוף ספטמבר 2021 תיעד בצלם 451 אירועים שבהם מתנחלים תקפו פלסטינים ואת רכושם – 245 מתוכם היו נגד חקלאים. נתון זה אינו כולל את האלימות המתמשכת ואת ההטרדות היומיומיות של פלסטינים בבקעת הירדן על ידי מתנחלים. מתוך 451 המקרים, ב-27 מקרים מתנחלים ירו אש חיה, 180 מהמקרים כללו תקיפות גופניות, ב-145 מקרים מתנחלים גרמו נזק לרכוש פרטי, ב-77 מקרים הם תקפו בתים וב-35 מקרים הם תקפו מכוניות נוסעות. ב-123 מקרים נגרם נזק לעצים ולגידולים וב-59 מהם לציוד חקלאי. ב-183 מהמקרים תועדה נוכחות פיזית של כוחות הביטחון: ב-66 אירועים כוחות הביטחון נכחו ולא עשו דבר, ב-104 אירועים הם השתתפו במעשי המתנחלים, לרוב בפיזור אלים של תושבים פלסטינים באמצעות גז מדמיע, רימוני הלם וכדורי מתכת מצופי גומי. ב-22 אירועים כוחות הביטחון עצרו או עיכבו פלסטינים שהותקפו על ידי מתנחלים. נוסף על כך, חמישה פלסטינים נהרגו במהלך תקיפות משולבות של מתנחלים וחיילים.¹⁹

במקום למנוע את מעשי האלימות כלפי החקלאים, פיתח הצבא מנגנון "תיאום" הרואה באלימות מתנחלים נקודת מוצא. מנגנון זה מאפשר כביכול לחקלאים פלסטינים גישה לאדמותיהם, אך למעשה מגביל אותה כמעט לחלוטין ומצמצם אותה לימים ספורים בשנה. אפילו אז, אם מתנחלים מונעים מהם באלימות לעבד את האדמה, הצבא מרחיק את הפלסטינים. במקביל, הצבא מאפשר למתנחלים גישה חופשית לאדמות הפלסטינים בשאר ימות השנה. מנגנון זה מאפשר לחקלאים הפלסטינים עיבוד חלקי בלבד של אדמותיהם ומצמצם את יכולתם להפיק מאדמתם תוצרת חקלאית מיטבית, אם בכלל.

לתיעוד מקיף ומתמשך זה לא הייתה כמעט השפעה ואלימות של מתנחלים כלפי פלסטינים הפכה מזמן לחלק בלתי נפרד משגרת הכיבוש בגדה המערבית. מעשי האלימות כוללים מכות, יידי אבנים, איומים, הצתת שדות, השחתת עצים וגידולים חקלאיים, גניבת יבול וירי, פגיעה בבתיים והרס מכוניות, ובמקרים נדירים גם הרג.¹⁵ בשנים האחרונות, מתנחלים ב"חוות חקלאיות" מרחיקים באלימות רועי צאן וחקלאים פלסטינים משדותיהם, מאדמות המרעה וממקורות מים ששימשו אותם במשך דורות, יוזמים חיכוכים אלימים על בסיס יומיומי ומטילים אימה על עדרי הצאן הפלסטיניים במטרה לפזר אותם.¹⁶

המדינה מצידה מאפשרת את מעשי האלימות, מתירה למתנחלים לפרוע בפלסטינים ואף מסייעת להם. הצבא, כמדיניות, נמנע מעימותים עם מתנחלים אלימים אף שבידי החיילים הסמכות והחובה לעכב אותם ולעוצרם. ככלל, הצבא מעדיף להרחיק פלסטינים מאדמותיהם החקלאיות או משטחי המרעה במקום להתעמת עם מתנחלים – בין באמצעות הוצאת צווי שטח צבאי סגור המוחלים רק על הפלסטינים ובין באמצעות ירי של גז מדמיע, רימוני הלם, כדורי מתכת מצופים גומי ואף אש חיה. בחלק מהמקרים חיילים משתתפים בעצמם בתקיפות של מתנחלים או צופים בהן מהצד, מבלי לעשות דבר.¹⁷

חיילים שמסרו עדויות לארגון שוברים שתיקה הדגישו שהצבא אינו מפעיל את כוחותיו ואת האמצעים העומדים לרשותו כדי לסכל פעולות אלה. הם דיווחו שברירת המחדל היא הגנה על יהודים בלבד ולא על פלסטינים, שנאסר עליהם "להתעסק" עם מתנחלים אלימים, שלא ניתנו להם הוראות ברורות כיצד עליהם לנהוג במקרים אלה ושככלל החיילים עצמם מעדיפים לא לעצור מתנחלים אלימים. פעילות החיילים מתמצה בדרך כלל בהרחקת הפלסטינים ממתנחלים אלימים כדי ל"מנוע חיכוך", וכאשר הפלסטינים

מארס 1994; דין לעצמם – אי אכיפת החוק על מתנחלים שתקפו פלסטינים בתגובה לפגיעה בישראלים, אוקטובר 2001; ר' ג'ם יש דין, מראית עין – אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית, יוני 2006; מעט מדי ומאוחר מדי – פיקוח הפרקליטות על חקירת עבירות אזרחים ישראלים נגד פלסטינים, מאי 2008; עקיפת חוק – אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית, מאי 2015.

15. שם. ר' ג'ם יש דין, מסלול הנישול, המקרה של המאחז עדי-עד, פברואר 2013; בצלם, פינוי, בינוי, ניצול – השיטה הישראלית להשתלטות על המרחב הכפרי הפלסטיני, דצמבר 2016, עמ' 28-30.

16. זה שלנו זה גם כן, לעיל הערה 4, עמ' 15, 36.

17. יובל אברהם, חשיפה: מיליציות של חיילים ומתנחלים תקפו והרגו פלסטינים, שיחה מקומית, 15.7.21. ר' ג'ם יש דין, עומדים מנגד – תפקודם של חיילים בעת עבירות של אזרחים ישראלים הפוגעים בפלסטינים בשטחי הגדה המערבית, מאי 2015.

18. שוברים שתיקה, מגויסים – אלימות מתנחלים בגדה המערבית, עדויות חיילים 2012-2020, יולי 2021.

19. לפירוט חלק מהמקרים ר' בצלם, בלוג אלימות מתנחלים בשירות המדינה.

המדינה אינה מסתפקת בתמיכה של הצבא במעשי אלימות של מתנחלים אלא מעניקה סמכויות שיטור ואכיפה לרכזי הביטחון (רבש"צים) של ההתנחלויות – כולל סמכויות חיפוש, מעצר ואף שימוש בכוח. הרבש"צים, הממונים על ידי ההתנחלות ומייצגים בראש ובראשונה את האינטרסים שלה ושל תושביה, מנצלים סמכויות אלה כדי לקדם אינטרסים אלה, ובכלל זה פועלים להרחבת שטחה של ההתנחלות. לצורך כך, חלקם מנצלים את סמכותם לקבוע מה ייחשב לסכנה, חוסמים את הגישה של פלסטינים לאדמותיהם ומשתלטים עליהן בהדרגה.²⁰

גם בדיעבד, לאחר תקיפות של פלסטינים בידי מתנחלים אלימים, עושה מערכת אכיפת החוק הישראלית כמיטב יכולתה כדי להימנע מטיפול בהן. היא מערימה קשיים על הגשת תלונות, במקרים הבודדים שבהם נפתחות חקירות היא ממהרת לטייח אותן, וכתב אישום נגד מתנחל שפגע בפלסטיני מוגש במקרים חריגים ביותר – לרוב בגין עבירות שוליות. גם אז, במקרה הנדיר שבו הנאשם מורשע, העונשים הנגזרים בגין סמליים בלבד.²¹

20 יש דין, המרחב הפרוע – העברת סמכויות שיטור וביטחון לרכזי ביטחון שוטף צבאיים (רבש"צים) בהתנחלויות ומאחזים, ספטמבר 2014.
21 ר' למשל יש דין, עבריינות ואלימות מתנחלים בתוך יישובים פלסטינים, 2017-2020, מאי 2021.

בעקבות עתירה שהגישו תושבי הקהילות ב-1999 באמצעות האגודה לזכויות האזרח ועו"ד שלמה לקר, הוציאו השופטים צו ביניים שמנע את גירוש התושבים מבתיהם. ואולם צו זה גם הקפיא את חייהם, שכן נאסר עליהם לבנות בהתאם לצורכיהם, וגזר עליהם חיים בחוסר ודאות. בה בעת, ישראל ממשיכה, באמצעות המנהל האזרחי והצבא, להתעמר בקהילות: היא נמנעת מלאשר עבורן תוכניות בנייה, הורסת מבנים ודרכים, מחבלת בתשתיות מים וחשמל ולעיתים אף מקיימת אימונים באדמותיהם ופוגעת ביבוליהם.²³

חוות מעון הוקמה ב-1997 באתר הנמצא במרחק של כ-900 מטרים מדרום-מזרח למיקומה הנוכחי. ב-1999 פונה המאחז, אגב אלימות קשה של יושביו, כחלק מ"הסכם המאחזים" שכרת ראש הממשלה דאז אהוד ברק עם הנהגת המתנחלים. הוא הועבר אל חורשה הצמודה להתנחלות מעון, בתוך תל תוואני ובסמוך לדרך המחברת את הכפרים הפלסטיניים ח'רבת טובא ומר'ייר אל-עביד עם הכפר א-תוואני.²⁴ בחורשה זו יש בור מים ששימש עד אז את הקהילות הפלסטיניות באזור. בצמוד לשטח המאחז, תפס הצבא ב-2005 שטח בן 900 מ"ר והציב בו אנטנות ואמצעי תצפית, המשמשים אותו לשליטה על כל האזור שסביב המאחז.²⁵

כבר מראשית ימיה פעלו מתנחלים מחוות מעון כדי לדחוק באלימות את תושבי הכפרים הפלסטיניים מאדמות המרעה ומהאדמות החקלאיות ששימשו אותם במשך דורות. הקהילות שהושפעו ישירות ממעשי האלימות הן ח'רבת טובא, ח'רבת א-ספא ומר'ייר אל-עביד שבמזרח, אום אל-ח'יר וח'רבת א-ת'עלה בצפון המושפעות גם ממעשי אלימות של מתנחלים מההתנחלות כרמל, א-תוואני שבצפון-מערב וא-רכיז ואל-מופקרה שבדרום-מערב – שתי האחרונות ברשימה סובלות גם מאלימות של מתנחלים מהמאחזים אביגיל ומצפה יאיר שמדרום להן, שבחודשים האחרונים החלו גם הם להקים "חוות חקלאיות".

מעדידות שגבו ארגוני זכויות אדם – בהם בצלם – מתושבים באזור, מדיווחים של פעילים ומפרסומים בתקשורת עולה כי מעשי האלימות, הננקטים עד היום, כוללים מכות – לרבות

המקרים שלהלן ממחישים כיצד אלימות שיטתית ומתמשכת של מתנחלים היא חלק מהמדיניות הרשמית של המדינה וכיצד היא מסייעת להשתלטות נרחבת על אדמות חקלאיות ואדמות מרעה פלסטיניות. מציאות זו מערערת את בסיס קיומן של קהילות פלסטיניות, פוגעת בפרנסתן, מדרדרת אותן לעוני ומעמיקה את הקיטוע של המרחב הפלסטיני.

בעדידות שלהלן מספרים התושבים על חייהם בצל האלימות. ללא הגנה, בלחץ האלימות והפחד ובהעדר ברירה אחרת, קהילות פלסטיניות נוטשות או מצמצמות ענפי כלכלה מסורתיים כמו גידול צאן וגידולים עונתיים שונים, אשר פרנסו את תושביהן בכבוד וברוחה במשך דורות. הקהילות מתרחקות מאדמות המרעה וממקורות המים ששימשו אותן ומצמצמות את העיבוד של אדמות חקלאיות – או אז יכולה המדינה להשתלט על אדמותיהם לצרכיה שלה.

מקרי המבחן כוללים שני מאחזים ותיקים – חוות מעון וחוות גלעד, התנחלות רשמית ותיקה אחת – חלמיש, ו"חוות חקלאיות" – שלוש מהן הוקמו בסמוך לקהילת ח'רבת זנתה שבדרום הר חברון ואחת נוספת הוקמה ב"שמורת הטבע" אום זוקא שבצפון בקעת הירדן – שהקמתן ממחישה את השיטה החדשה ביותר לדחיקת קהילות פלסטיניות ממקום מגוריהן ומהאדמות המשותרות אותן שנים רבות.

מאחז חוות מעון

מאחז חוות מעון נמצא בקצהו הצפוני של "שטח אש 98", אזור בן כ-33,000 דונם שישראל פועלת מזה שנים לגרש ממנו 12 קהילות רועים פלסטיניות החיות שם שנים ארוכות, עוד טרם כיבוש הגדה. המדינה שואפת ליצור רצף של התנחלויות החל בכרמל, דרך חוות יששכר מן, מעון וחוות מעון, וכלה באביגיל ובסוסייה. מטרה זו גם עוגנה בתוכנית החטיבה להתיישבות בהסתדרות הציונית שקבעה כי יש ליצור בחבל ארץ זה "אזור חייץ", שיפריד בין הכפרים הפלסטיניים השוכנים בו לבין האוכלוסייה הבדואית בבקעת ערד ובבקעת באר שבע שבתוך הקו הירוק.²²

22 מערכי העל ביהודה ושומרון, החטיבה להתיישבות בהסתדרות הציונית, 1997.
 23 להרחבה ר' בצלם, קהילות במסאפר יטא שהצבא הכריז על מקום מגוריהן "שטח אש", 13.9.20. ר' גם האגודה לזכויות האזרח, "שטח אש 98" – מה היספור? 6.3.13.
 24 שלום עכשיו, "הסכם המאחזים" – לא פינוי ולא הקפאה, מארס 2008.
 25 צו פטיסה 16/05. ר' טעיף 24 לעתירה, בג"ץ 242/14 עלי עיסא אחמד רבעי ואח' נ' שר הביטחון ואח'.

בשנתיים האחרונות התגברו מעשי האלימות של מתנחלים מחוות מעון, הפולשים מאז גם לתוך שטחי המגורים של א-תוואני, א-רכיז ואל-מופקרה, מכים את תושביהם, מחבלים במכלי מים ומיידים אבנים לתוך הבתים. חלק מהתקיפות הפכו קבועות ומאורגנות, בדרך כלל בשבתות, אז יוצאים עשרות מתנחלים מחוות מעון – חלקם חמושים, חלקם מוליכים כלי תקיפה – לפרוע בקהילות הפלסטיניות. בין הפורעים גם כאלה שאינם גרים דרך קבע במחוז אלא מגיעים אליו רק בסופי השבוע.²⁶

מתנחלים מחוות מעון מנסים שוב ושוב להשתלט על ואדי חומרא שמדרום למחוז, שבו ישנם עצי זית וכן מאגר מי שתייה המשמש את תושבי האזור הפלסטינים שאינם מחוברים לתשתית של מים. מתנחלים כבר הפכו את המאגר לבריכת שחייה ובעבר גם גידרו אדמות חקלאיות פלסטיניות בוואדי. רק ב-2013 הוציא אלוף פיקוד מרכז צו צבאי שאסר על ישראלים – ובהם גם מתנחלים מחוות מעון – להיכנס לאדמות שבוואדי. ואולם מתנחלים מפריים צו זה באופן קבוע, גם בנוכחות הצבא, וממשיכים להשתמש במאגר המים.²⁷

בשנה האחרונה התרחב מחוז חוות מעון כשאחד מתושביו, יששכר מן, הקים "חוזה חקלאית" חדשה, דרומית לבתי ההתנחלות כרמל ומזרחית למתחם הרפתות המשותף לה ולהתנחלות מעון, והעביר אליה עדר כבשים שהיה בעבר בחוות מעון.²⁸ בחווה החדשה כבר הוקם דיר גדול לעדר

במוטות, בגרזינים ובאלות, יידי אבנים, הברחת עדרים ופיזורם באמצעות דהירה על סוסים או רכיבה על טרקטורונים, שיסוי כלי תקיפה ברועים ובכבשים, הצתת שדות וכריתת עצים.²⁶ בשנים האחרונות, מתנחלים מחוות מעון, כמו גם מתנחלים ממחוזות ומחוזות חקלאיות אחרות בגדה, משתמשים גם ברחפנים כדי להבריח את עדרי הכבשים של קהילות הרועים הפלסטיניות. הצבא אסר על שימוש ברחפנים בשטחי הגדה המערבית, אך אינו אוכף איסור זה על מתנחלים.²⁷

ב-2002 החלו מתנחלים מהמחוז לתקוף תלמידים פלסטינים שצעדו בדרך עפר המחברת בין ח'רבת טובא ומר'יר אל-עביד לבין בית הספר היחיד באזור הנמצא בא-תוואני ולהכותם. הסערה הציבורית שהתעוררה בעקבות סדרת תקיפות אלה לא הובילה להפסקת מעשי האלימות נגד הילדים הפלסטינים, אלא רק ללחץ של הוועדה המיוחדת לזכויות הילד בכנסת על הצבא לאבטח את מעבר הילדים בדרכם לבית הספר וממנו בשעות הבוקר והצהריים.²⁸ אבטחה זו נמשכת עד היום, אך גם כך מתנחלים עדיין תוקפים מעת לעת את התלמידים. לעיתים כוחות הצבא מגיעים באיחור וגורמים לתלמידים להחמיץ שעות לימודים, ובמקרה אחד החיילים עצמם תועדו מיידים אבנים לעבר התלמידים.²⁹ תקיפות אלה של מתנחלים הניעו את הצבא לסגור את דרך העפר, שאורכה כ-2.5 קילומטר, בפני תנועת הולכי רגל וכלי רכב פלסטיניים, למעט תלמידי בית הספר. לכן, כדי להגיע לעיר המחוז יטא, על תושבי ח'רבת טובא לנוע בדרך עפר המתאימה רק לרכבי שטח שאורכה יותר מעשרים קילומטר.

26 ר' למשל, בצלם, חבר הגירוש: אלימות, התנכלויות ואי-אכיפת החוק בדרום הר חברון, יולי 2005, עמ' 24-17. ר' גם יהונתן לוי, 11 מתנחלים עוכבו לחקירה בחדש שתקפו פלשתינאים, הארץ, 2.3.04; ארנון רגולר ויהונתן לוי, חשד: מתנחלים זיהמו בפגרים בור-מים של כפר באזור חברון, הארץ, 17.4.04; עמירה הס, פלסטיני נדקר בהר חברון. עדים: הדוקר ברח לחוות מעון, הארץ, 22.3.11; עמירה הס, תיק סגור | עקבות החשוד בפשע שנאה הובילו שלום מקום, הארץ, 15.2.14; ג'קי חורי, ילדה פלסטינית נפצעה קל מידי אבנים ליד המחוז חוות מעון, הארץ, 21.3.15; עמירה הס, מתנחלים רעולי פנים תקפו פעילי שמאל ומתנדבות מחול בדרום הר חברון, הארץ, 8.1.17; דענון לוי ואלכס ליבק, חמישה ישראלים תקפו את ג'ומעה רבאיי, כשליקט עשבים לכבשון, הארץ, 30.3.18. ר' גם פירוט של אירועים בעתירה: בג"ץ 242/14 עלי עיסא אחמד רבעי ואח' נ' שר הביטחון ואח', הוגשה ב-29.1.14.

27 ר' למשל, הדיווח השבועי של פעילי תעאיוש, 24-30 בינואר 2021 בדף הפייסבוק של תעאיוש. בנוגע לאיסור על הטסת רחפנים ר' צו מס' 1792, צו הטיס (הגבלות על הטיסה ואכרזת אזור אסור) (אזור הגדה המערבית) (מס' 13) (תיקון מס' 1), התשע"ח-2017, נחתם על ידי מפקד הצבא בגדה המערבית, אלוף רוני נומה, ב-26.12.17; ר' גם רועי שרון, צו אלוף חדש אוסר על החזקת רחפנים בשטחי יהודה ושומרון, כאן, 22.4.18.

28 פרוטוקול ישיבת ועדת הכנסת לזכויות הילד מס' 88 מ-2.11.04 בנושא התנכלות לילדים פלסטינים בדרום הר חברון.

29 עמירה הס, אבנים וחיוכים, הארץ, 29.10.16; עמירה הס, ילדים בגדה זקוקים כבר 14 שנה לליווי צה"ל כדי שיגן עליהם ממתנחלים, הארץ, 4.12.18; יובל אברהם, חיילים, מתנחלים וקללות: השגרה בדרך לב"ס בהר חברון, שיחה מקומית, 1.9.19; עמירה הס, הנ"פ שאיחר, הארץ, 10.9.19.

30 ר' דיווחים של בצלם על אירועי אלימות של מתנחלים שיצאו מחוות מעון. ר' גם הגר שיוף, מתנחלים תקפו חקלאים פלסטינים בדרום הר חברון, איש לא נעצר, הארץ, 25.4.21; הגר שיוף, רעולי פנים תועדו מיידים אבנים לעבר פלסטינים בגדה, חיילים במקום לא התערבו, הארץ, 26.6.21; הגר שיוף, מתנחל תועד יורה לעבר פלסטינים בנשק של חייל, לאחר שהגיע איתו בג'יפ צבאי, הארץ, 1.8.21.

31 הצו הוצא ב-9.7.13. ר' סעיף 85 לעתירה, בג"ץ 242/14 עלי עיסא אחמד רבעי ואח' נ' שר הביטחון ואח', הוגשה ב-29.1.14.

32 עמירה הס, תיק סגור | עקבות החשוד בפשע שנאה נגד פלסטינים הובילו לשלום מקום, הארץ, 15.2.14. ר' גם יגאל מוסקו, תותחים מחוץ לבית, ליווי צבאי לילדים: ארץ האבטור בדרום הר חברון, N12, 23.7.21.

חוות מעון, יהושפט תור, שטח בן כ-3,600 דונם למרעה, על אף שגם לגישת המדינה כל המבנים במאחז בנו ללא היתר.³⁸

לפי חישוב שערך ארגון כרם נבות עבור בצלם, מתנחלים מחוות מעון ומחוות יששכר מן השתלטו עד היום על שטח של 2,640 דונם (1,104 דונם על ידי חוות מעון ו-1,537 דונם נוספים על ידי חוות מן), שבו הם מונעים באלימות גישה של פלסטינים לאדמות חקלאיות ולאדמות מרעה. בתוך שטח זה, מעבדת חוות מעון כשבעים דונם.

השתלטותם של מתנחלים על מקורות הפרנסה של תושבי הקהילות שינתה את חייהם מהקצה אל הקצה. בעדויותיהם, מתארים התושבים כיצד במקום חיים של רווחה ושפע, נכפו עליהם כעת חיים של עוני וצמצום והם נאלצים לחפש מקורות פרנסה חלופיים.

עדותו של ג'ומעה ריבעי, תושב א-תוואני, בן 48, נשוי לשתים ואב ל-14:³⁹

אני גר עם שתי הנשים שלי ו-14 הילדים שלי בבית שנמצא כחות ממאה מטרים מהחורשה של חוות מעון. כמו שאר תושבי הכפר, המשפחה שלנו התקיימה כל השנים מחקלאות ומגידול צאן. בעבר גידלתי עדר של צאן, שבשנים טובות היו בו יותר ממאה כבשים. התפרנסנו טוב מאוד ממכירת מוצרי חלב ובשר כבש. ההכנסה השנתית שלנו הייתה יותר ממאה אלף ש"ח וזה סיפק את כל הצרכים שלנו ועזר לנו להתבסס. בנינו בית מודרני, חלק מהילדים שלי כבר התחתנו והקימו משפחות, ובחלק מההכנסות היינו משתמשים כדי לקנות מספוא לכבשים ובשביל הטיפול בהן. נטעתי גם כמה עצי זית בוואדי שליידו הוקמה חוות מעון. היינו מוסקים את הזיתים ומפיקים מהם כמות טובה של שמן זית לצורכי המשפחה. חוץ מזה גם חכרתי אדמות מתושבי יטא וגידלנו בהן חיטה, שעורה ומספוא לכבשים.

הכבשים והוצבו בה שני מבנים יבילים ומספר אוהלים. חווה זו משווקת את עצמה כאתר תיירות, מציעה מתחם לינה וקמפינג, בריכת שכשוך ומגוון של סדנאות בישול, יצירה ועבודה בבוב. ³³ אלימות של מתנחלים מחווה זו כבר הביאה לצמצום ניכר של שטחי המרעה של הרועים בקהילות ח'רבת טובא במזרח – שהפסיקו להוציא את עדרי הכבשים שלהם למרעה, ושל תושבי קהילות אום אל-ח'יר וח'רבת א-ת'עלה בצפון – הסובלים כבר שנים מאלימות של מתנחלים מכרמל.

מתנחלים מחוות מעון פועלים להקמת חווה חקלאית נוספת, מזרחית לחוות מעון ובסמוך לאתר המאחז המקורי. בינתיים חווה זו נודדת עם אוהל ועם עדר כבשים בגבעות החולשות על האזור.³⁴

רשויות המדינה, ובכלל זה הצבא שמחזיק באמצעי תצפית על האזור, מודעות היטב לאלימות של מתנחלים מהמאחז כלפי פלסטינים באזור, אך בוחרות שלא לעשות דבר – או אף גרוע מכך: בחלק מהאירועים נוכחים חיילים שאינם עושים דבר, ובאירועים אחרים החיילים מסייעים למתנחלים ומרחיקים את הפלסטינים מאדמותיהם – כולל באמצעות ידיו של רימוני הלם וירי של רימוני גז. כמעט בכל המקרים הם נמנעים מלעכב או מלעצור את המתנחלים הפורעים.³⁵ עתירה שהגישו תושבי הקהילות בדרישה לפנות את המאחז בשל ריבוי מקרי האלימות נמחקה בעקבות הבטחת המדינה שהמפלג לפשיעה לאומנית יפעל נגד מתנחלים אלימים מהמאחז – הבטחה שלא מומשה.³⁶

בחוות מעון גרות כיום כעשרים משפחות. עשרות המבנים במאחז – בתי קבע ומבנים חקלאיים כמו דירי צאן – הוקמו ללא היתר ומחוברים לתשתיות המים והחשמל של ההתנחלות. המנהל האזרחי הוציא עד היום כמאה צווי הריסה למבנים שבחווה, אך לא אכף אותם.³⁷ משרד החקלאות הקצה למייסד

33 ר' דף הפייסבוק של משק מן.
34 ר' הדיווח השבועי של פעילי תעאיוש, 14-20 ביוני 2020, 18-24 באפריל 2021, 2-8 במאי 2021, 23-29 במאי 2021, 13-19 ביוני 2021 בדף הפייסבוק של תעאיוש.

35 באסל אל-עדרה, הצעות ירי על אזרחים: כך מתנחלים 'עשו שבת' בתוואני, שיחה מקומית, 27.6.21. ר' גם פוסט פייסבוק של יובל אברהם, 27.6.21. הגר שיזף, מתנחלים תקפו חקלאים פלסטינים בדרום הר חברון, איש מהם לא נעצר, הארץ, 24.4.21; הגר שיזף, רעולי פנים תועדו מיידיים אבנים לעבר פלסטינים בגדה, חיילים במקום לא התערבו, הארץ, 26.6.21.

36 בג"ץ 242/14 עלי רבעי ואח' נ' שר הביטחון ואח'. ר' גם עמירה הס, ישראלים רעולי פנים תקפו פעילי שמאל ומתנדבות מחו"ל בדרום הר חברון, הארץ, 8.1.17.

37 שכבת בנייה בלתי חוקית של המנהל האזרחי, התקבלה אצל ארגון כרם נבות ב-2020.

38 הגר שיזף, המדינה הודתה שהקצתה אלפי דונם חקלאיים למאחזים לא חוקיים בגדה, הארץ, 29.7.21.

39 עדותו נגבתה על ידי תחקירן השטח מוסא אבו השאש ב-28.6.21. ר' גם בצלם, א-תוואני, דרום הר חברון: מתנחל שרעה את צאנו בשדה פלסטיני מעובד הזעיק למקום מתנחלים נוספים שתקפו את החקלאים ובתייהם.

בשנה האחרונה ההתקפות של מתנחלים התגברו מאוד. לפני שנה, מתנחלים תקפו את הכבשים כשלו ודרסו עם טרקטורון את הבן של גיסי, חוסיין אל-הריני. הם שברו את הרגל שלו. לפני חצי שנה, מתנחלים תקפו את הבית שלנו ובתים סמוכים בזמן שרכב עמד ליד הבית שלנו ופרק כבשים שקנינו לצורך פיתום. הכבשים נבהלו וברחו לכיוון החורשה. אספנו אותם חזרה אבל איבדנו כבש אחד. החיילים והמתנחלים לא הרשו לנו להיכנס לחורשה כדי לחפש אותו. הפסדנו 500 דינר ירדני, שזה מחיר הכבש. בסוף השנה שני מתנחלים ניסו להיכנס למסגד שנמצא ליד הבית שלנו. התושבים לא נתנו להם לעשות את זה, אז הם תקפו באבנים את הבתים ליד. לפני כמה שבועות הם עקרו 54 עצי זית שנטענו לצד הדרך שמפרידה בין אדמות המשפחה לחורשה. זו הייתה הפעם ה-15 שמתנחלים עוקרים עצים שלנו באותו מקום. בסך הכול הם עקרו לנו יותר מ-150 עצים שם.

בעבר היו לנו יותר מ-90 כבשים, והרווחנו יותר מ-50,000 ש"ח בשנה. חיינו ברמה הרבה יותר גבוהה מהיום. במהלך השנים מספרם הצטמצם וכיום יש לנו רק 15 כבשים. בשנים האחרונות אנחנו מתפרנסים בעיקר מעבודה מזדמנת של הבנים שלנו בבניין, בכל מיני מקומות. ליד הבית שלנו, צמוד לחורשה, נשאר לנו בערך שישה דונם שבהם אנחנו זורעים דגנים שחלקם משמשים אותנו כמספוא לכבשים.

לא עובר שבוע בלי שהכפר שלנו סובל עוד אלימות של מתנחלים. הפעם האחרונה, במאי 2021, היה כשגילינו שערך הכבשים של חוות מעון אכל את יבול הדגנים שזרענו בשישה דונם האלה. הפסדנו יותר מ-5,000 ש"ח, שזה הסכום שיעלה לנו המספוא שנצטרך עכשיו לקנות בשביל הכבשים.

חוות מעון חסמה את הכפר שלנו מצפון וממזרח. מתנחלים צופים בכל תנועה שלנו. זאת כבר שגרה. הם תוקפים את הכבשים והרועים והם מזעיקים את הצבא, ואז החיילים מגיעים ורודפים אחרי הרועים ולפעמים גם עוצרים אותם. לפני כמה חודשים הצבא עצר את השכן שלנו פאדל ריבעי ואת שני הבנים שלו. החיילים גם יורים גז מדמיע בכמויות כדי לפזר תושבים שמתאספים כדי להרחיק את המתנחלים ולהגן על עצמם ועל רכושם.

הסבל שלנו התחיל כשהצבא חסם את הדרך שלידה הוקמה חוות מעון ב-2002. מאז כל מי שניסה לעבור בדרך הזאת הותקף על ידי מתנחלים. יותר מפעם מתנחלים התקיפו אותי ואת הבנים שלי באבנים כשרעינו את הצאן או כשהיינו במטע הזיתים או באדמות החכורות. ב-2018 מתנחלים תקפו אותי כשאספתי עשבים לכבשים שלי בוואדי שליד ח'רבת אל-ח'רובה. הם שברו לי את הרגל, ואני אושפזתי בבית החולים למשך שבועיים ושוחררתי להמשך טיפול בבית. עד היום, שלוש שנים אחרי, אני לא מסוגל ללכת רגיל וצריך להיעזר במקל הליכה. נאלצתי למכור את רוב הכבשים שלי כדי לכסות את הוצאות הטיפול, ובגלל שלא הייתה לי גישה לשטח, המספוא הפך למקור המזון העיקרי שלהם וזה הפך להיות יקר מדי. היום אני מגדל 17 כבשים בלבד, ובניכוי הוצאות על מספוא נשאר לנו רווח קטן מאוד שבקושי מספיק לצרכי המשפחה הגדולה שלי.

בגלל שמאחז חוות מעון הוקם קרוב לבית שלי, המשפחה שלי סובלת גם מהתקפות ישירות של מתנחלים. הם זורקים עלינו אבנים ויורים כדי להפחיד אותנו. ההתקפה האחרונה הייתה ביוני בשנה שעברה, אז מתנחלים זרקו עלינו אבנים ופגעו בכלתי. אחד מהם ירה לעברנו אש חיה.

כדי לפצות על אובדן ההכנסה מגידול הצאן שהפך להיות לא רווחי, שניים מהבנים שלי נאלצים לעבוד בישראל, ללא היתר. אני לא אמשיך לגדל צאן בעתיד. זה גורם לי להפסדים ואי אפשר עוד להסתמך על זה.

עדותה של ניסרין הריני, תושבת א-תוואני, בת 47 ואם לשבעה⁴⁰

מאז שחוות מעון הוקמה, החיים שלנו השתנו מקצה לקצה. מחיי שלווה ונחת לגיהנום, לחיים מלאי פחד ודאגה יומיומית. הבית שלנו נמצא בקצה המזרחי של א-תוואני, צמוד לחורשה של חוות מעון. בין חוות מעון לבין האדמות של המשפחה שלנו שמצפון לחורשה מפרידה דרך עפר. בעבר היו למשפחה שלנו יותר מ-1,500 דונם שם, אבל היום יש שם מטעי דובדבנים של המתנחלים.

עדותו של ג'בר עווד, תושב ח'ירבת טובא, בן 34 ואב לשניים⁴¹

על החמור שלו בדרך לרופא לקראת ניתוח להוצאת כיס המרה שהיה אמור לעבור. הוא פונה לבית חולים.

אני לא יודע איך אפשר להמשיך לגדל את הצאן כאן. בזמן האחרון, העלייה במחירי הבשר עזרה לנו להתמודד עם העלויות של המספוא בגלל אובדן שטחי המרעה. אם זה לא היה קורה, היינו חייבים למכור את רוב העדר כדי להימנע מהפסדים גדולים יותר שהמשפחה לא תעמוד בהם.

עדותו של סולימאן הד'אלין, תושב אום אל-ח'יר, בן 65, נשוי לשתי נשים ואב ל-11⁴²

אני והבנים שלי מתפרנסים מגידול עיזים, זה מקור ההכנסה היחיד שלנו. אנחנו במקור מאזור באר שבע. הגענו לכאן בשנות ה-50 של המאה ה-20 אחרי שקנינו אדמות מתושבי יטא בתמורה למאה גמלים. בזמנו, לאבא שלי היה עדר צאן וגמלים גדול, יותר מאלף ראשים.

הבעיות שלנו התחילו עם הקמת ההתנחלויות כרמל ומעון. מתנחלים תוקפים אותנו שוב ושוב, הורסים את האוהלים ואת דירי הצאן ותוקפים את הבנים שלי כשהם יוצאים לרעות את הכבשים. הם טוענים שאנחנו נכנסים לאדמות מדינה ולשטחים צבאיים סגורים שמויעדים לאימונים צבאיים. ההתנחלויות חסמו את הדרך שלנו לאדמות המרעה הנמצאות דרומית לכפר ואת הגישה שלנו ברגל או על חמורים לקהילות השכנות, כמו ח'ירבת טובא, א-רכיז וא-תוואני. היום אפשר להגיע לשם רק ברכב.

לפני עשרה חודשים הוקמה חוות מן מול הקהילה שלנו, במרחק של שני קילומטר לכיוון דרום-מערב. מתנחלים שם מתצפתים על ההתנהלות שלנו בסיורי טרקטורונים ועם רחפנים. עכשיו אום אל-ח'יר מוקפת מכל הכיוונים וגידול הצאן, שהוא מקור הפרנסה היחיד שלנו, נמצא בסכנה כי יש לנו יותר מדי הפסדים בגלל מחירי המספוא וחסירת הגישה לאדמות המרעה.

במהלך השנים כבר צמצמנו את העדרים שלנו. לי ולבנים שלי, עשר משפחות, יש היום רק 200 עיזים. נפטרנו מהגמלים

אני וחמשת האחים שלי שותפים בגידול עדר של יותר מ-800 כבשים ועיזים. הנשים שלנו חולבות אותן ומייצרות מוצרי חלב. גידול הצאן הוא מקור הפרנסה היחיד של המשפחה שלנו, שיש בה שלושים בני אדם.

עד שנת 2000 היו לנו יותר מ-1,000 ראשי צאן. שטחי המרעה היו פתוחים לכל הכיוונים. במשך רוב השנה הסתמכנו על המרעה, ואבא שלי והאחים הגדולים שלי רעו את הצאן בשטחים שנמצאים במרחק של ארבעה-חמישה ק"מ מהבית שלנו בכל הכיוונים. אז גם המספוא היה זול בהשוואה למחירים של היום. גידול הצאן היה עיסוק טוב בשבילי ובשביל האחים שלי. היו לנו חיים מאושרים ויציבים.

ב-2002, מתנחלים מחוות מעון תקפו ללא הפסקה פלסטינים שעברו בדרך לא-תוואני, כולל האחים והאחיינים הקטנים שלי. בתגובה, הצבא סגר את הדרך והכריז עליה שטח צבאי סגור. מאז אנחנו נאלצים לנסוע בדרכים עוקפות מסביב לח'ירבה ממזרח, דרך אום אל-ח'יר, מרחק של 21 ק"מ עד לכפר א-תוואני, במקום שני קילומטר. סגירת הדרך גם מקשה על הובלת המים שאנחנו צריכים בשביל המשפחה והצאן. ההובלה הפכה להיות קשה ויקרה יותר. אחי עלי גורר את מכל המים עם טרקטור אבל העלות של רכישת המים היא יותר מפי חמישה מקודם. הובלה של ארבעה מ"ק מים מא-תוואני לטובא עולה היום בערך 170 ש"ח לעומת 30 ש"ח בעבר לפני שסגרו את הדרך, וזה לוקח עכשיו שעה במקום עשרים דקות. אנחנו צריכים בערך 10 מ"ק מים ליום בשביל המשפחה והצאן, בייחוד בקיץ.

אני והמשפחה שלי סבלנו מהרבה מעשי תוקפנות ומעצרים מצד מתנחלים וחיליים. למשל, ב-2002 מתנחלים זרקו אבנים על אחי עלי כשהוא נהג בטרקטור שלו והוביל מכל מים ליד חוות מעון. בשנת 2005 מתנחלים רדפו אחריו כשהיינו במרעה ליד האתר המקורי של חוות מעון. הם זרקו עלינו ועל הצאן אבנים, שחטו חמור ופגעו בחמור נוסף. ב-2011 עצרו אותי פעמיים בגלל שהצאן רעה בקרקעות שמתנחלים טענו שהן שלהם. באותה שנה מתנחל גם דקר את אחי מחמוד כשרכב

41 עדותו נגבתה על ידי תחקירן השטח מוסא אבו השאש ב-14.6.21.

42 עדותו נגבתה על ידי תחקירן השטח מוסא אבו השאש ב-28.6.21.

לפני שלושה חודשים הובלתי את הכבשים דרומית לח'רבה, יחד עם דוד שלי ג'מאל ובן הדוד שלי פארס. הגיעו ארבעה מתנחלים ותקפו אותנו. הם זרקו אבנים על הכבשים ושיסו בהן את הכלבים שלהם. תשע מהכבשים של פארס נפגעו. חיילים עצרו את פארס. הוא הוחזק במעצר חודש שלם, ואחר כך שיחררו אותו בערבות של 5,000 ש"ח. מאז אף רועה לא העז יותר לצאת עם הכבשים שלו אל מחוץ לח'רבה.

אני מפחד שאם המצב יימשך ככה אצטרך בעתיד למכור חצי מהעדר הנוכחי שלי או חלילה למכור חלק מהאדמה כדי שאוכל להחזיק מעמד ולהתפרנס מהמקצוע הקשה הזה. אין לנו מקצוע אחר להתקיים ממנו וגם אין לנו מקום אחר לחיות בו חוץ מח'רבת א-ת'עלה. בחיים שלי לא דאגתי לעתיד הבנים שלי כפי שאני דואג היום, בשנה האחרונה.

ה"חוות החקלאיות" של מתנחלים סביב ח'רבת זנותה

ח'רבת זנותה היא כפר פלסטיני מבודד בדרום-מערב הר חברון, כמה קילומטר מצפון לקו הירוק. הכפר מוקף התנחלויות ואזור תעשייה ישראלי, שצמצמו את שטחי המרעה של התושבים באזור. המדינה מבקשת ליצור באזור זה, כאמור, נוכחות ישראלית רציפה, ללא יישובים פלסטיניים.⁴³

בכפר חיים כ-150 תושבים המתפרנסים מרעיית צאן ומחקלאות. הכפר קיים במקום מזה דורות, זמן רב לפני שישראל כבשה את הגדה, והוא שוכן על חורבותיו של אתר מתקופת הברזל השנייה (המאה השמינית-שביעית לפני הספירה), שהוכרז כאתר ארכיאולוגי עוד בתקופת המנדט הבריטי. בעבר גרו התושבים במערות טבעיות ובשנות ה-80 החלו לבנות בתי אבן ומבנים ארעיים הנושקים לשרידי האתר הארכיאולוגי.

ב-2007 הוציא המנהל האזרחי צווי הריסה לרוב בתי הכפר בטענה שנבנו ללא היתר. אלא שלכפר זה לא הוכנה מעולם תוכנית מתאר שמכוחה יכלו תושביו לקבל היתרי בנייה ולהתחבר לתשתיות של מים וחשמל – בדומה למדיניות

כי הם חייבים לצאת למרעה, וההכנסה מהגידול שלהם לא מכסה את ההוצאות על מספוא וטיפולים וטרינריים. בשנים האחרונות אנחנו חיים בצניעות. הימים הטובים והיפים שלנו הם נחלת העבר, נותרו רק זיכרונות של חיים ברווחה כשגידלנו עדר גדול של גמלים וצאן. פעם היינו חוסכים כסף ומחליפים אותו בזהב, והיום הנשים שלנו נאלצות למכור את תכשיטי הזהב שלהן כדי להבטיח רמת חיים מינימלית לילדים כשהכול כל כך יקר.

אני לא יודע כמה זמן נחזיק מעמד ונמשיך לגדל עיזים. הבנים שלי מחפשים לפעמים עבודה בישראל, כדי לפצות על אובדן ההכנסה מהגידול שלהן. אנחנו והעיזים שלנו חיים בבית כלא מוקף בהתנחלויות, אבל אין לנו ברירה, אלא להיצמד למקום הזה.

עדותו של יוסף מח'אמרה, תושב ח'רבת א-ת'עלה, בן 39, נשוי לשתי נשים ואב לתשעה:⁴³

אני גר עם שתי הנשים שלי ותשעת הילדים שלנו. במרחק של שני קילומטר מזרחה לנו קמה ההתנחלות כרמל. אני חקלאי ומגדל צאן, וכרגע יש לי עדר של 200 ראשים. בשנת 2000 היו בעדר של אבא שלי 800 כבשים. גידול הצאן היה מאוד רווחי אז, כי רוב השנה היה להן מזון מהטבע בחינם, באדמות מרעה, בלי הוצאות גדולות. אנשים יכלו אז לצאת עם העדרים למרעה בלי הגבלות, בכל הכיוונים, עד הכפרים א-תוואני וח'רבת טובא. מהכסף שחטכנו אז יכולנו לקנות אדמות ולממן את החתונות שלי ושל האחים שלי. ההכנסות של המשפחה היו מעל 200,000 ש"ח בשנה והיום הן פחות מ-50,000 ש"ח. אנחנו משפחה גדולה והסכום הזה בקושי מכסה את ההוצאות שלנו. זה לא מכסה גם את ההוצאות הגבוהות על מספוא. היום אני חייב קרוב ל-45,000 ש"ח לסוחרי המספוא.

במהלך השנים, בגלל התפשטות ההתנחלויות באזור, איבדנו אדמות מרעה. השנה האחרונה הייתה הכי קשה בשבילנו. מתנחלים בחוות מן צופים בכל תנועה שלנו: הם שולחים רחפנים שטסים מעל ח'רבה, הם מסתובבים על טרקטורונים מסביב לח'רבה ורודפים את הכבשים שלנו. הם גם קוראים לצבא ומאשימים אותנו שנכנסנו להתנחלויות ולאדמות מדינה.

43 עדותו נגבתה על ידי תחקירן השטח מוסא אבו השאש ב-13.7.21.
44 ר' לעיל בפרק על חוות מעון.

התכנון שישראל מיישמת בכל היישובים הפלסטיניים בגדה המערבית.⁴⁵

לאחר הוצאת הצווים, עתרו התושבים לבג"ץ באמצעות האגודה לזכויות האזרח. השופטים הוציאו צו ביניים שאסר על המדינה להרוס את המבנים, "בתנאי שהמבצב הקיים בשטח יוקפא הן מבחינת הבנייה, והן מבחינת אכלוס המבנים הנדונים, וזאת עד להכרעה בעתירה". במהלך השנים שחלפו מאז הוצאו הצווים החרים המנהל האזרחי חומרי בנייה המיועדים לבניית מבנים נוספים או לחיזוק של המבנים הקיימים.

במסגרת הדיונים בעתירה בית המשפט דרש מהמדינה, באופן חריג, להבהיר מה יעלה בגורל התושבים אם בתייהם ייהרסו. השופטים אף כפו על המדינה לנהל משא ומתן עם העותרים כדי להגיע לפתרון מוסכם. בינואר 2017 הודיעה המדינה כי היא שוקלת לשנות את אחד הקריטריונים התכנוניים וכי היא מתחייבת שלא להרוס את המבנים עד לקבלת החלטה. השופטים נתנו פסק דין שהותיר בתוקף את הקפאת הבנייה בכפר וקבעו כי הצווים לא יאכפו עד שתינתן הכרעה במועצת התכנון העליונה, אך "זאת בכפוף לכך שלא תתקיים בנייה נוספת במתחם".⁴⁶

"החוות החקלאיות" שהוקמו באזור הן חלק מהמאמצים של המדינה לגרש את תושבי ח'רבת זנותה מבתייהם ומאדמותיהם. כיום גרים תושבי הכפר בשני מקבצי בתיים – מצפון ומדרום לכביש 60 שישראל סללה כדי לחבר את ההתנחלויות בדרום הר חברון לשטחה הריבוני של ישראל. הכפר כולו בין אזור התעשייה "מיתרים" והחוה הסולרית הצמודה לו שנמצאים ממזרח ומדרום-מזרח לכפר, לבין שלוש "חוות חקלאיות" של מתנחלים שהוקמו משני צידי הכביש. כל אלה חוסמים את הגישה של התושבים לאדמות המרעה שלהם ולאדמות החקלאיות שהם מעבדים.

בציוד הצפוני של הכביש וממזרח להתנחלות טנא הוקמה ב-1999 חוות מור. ב-2018 הוקמה בסמוך לה חוות יהודה. מעדויות שגבה בצלם, שמקצתן מובאות להלן, וממידע של ארגונים אחרים ופעילים בשטח, עולה כי מעשי אלימות של

מתנחלים משתי חוות אלה מאיימים על פרנסתן של ארבע משפחות הגרות במקבץ הצפוני של ח'רבת זנותה שכן הם מונעים מהתושבים גישה לשני בורות מים ולאדמות המרעה שלהם. בתחילת 2021 הוקמה חווה שלישית ליד המקבץ הדרומי של ח'רבת זנותה – שלא הושפע עד אז מאלימות של מתנחלים. החווה הוקמה צמוד לשדות של תושבי מקבץ זה ולבור מים ששימש אותם. מאז, מתנחלים מהחווה כבר תקפו את הרועים הגרים שם באלות ובאגרופים סמוך לבתייהם, שילחו את עדר הכבשים שלהם אל שדותיהם, הפעילו רחפן כדי להבריח את עדרי הצאן וחיבלו בבור מים ששימש אותם.

לפי חישוב שערך ארגון כרם נבות עבור בצלם, מתנחלים מהחוות הצפוניות השתלטו על שטח של 3,200 דונם, ש-85 דונם מהם כבר מעובדים על ידי מתנחלי החוות. במקבץ הדרומי, השתלטו מתנחלים על שטח של 1,850 דונם, שמתוכם מתנחלים מעבדים שלושה דונם.

צמצום שטחי המרעה והגבלת הגישה לבורות המים באמצעות מעשי האלימות של מתנחלי החוות החקלאיות מחייבים את הרועים הפלסטינים לקנות מספוא ומים, שעלותם הופכת את העיסוק המסורתי בגידול צאן לעסק לא כלכלי. נוסף על כך, משפחות הרועים נאלצות כיום לקנות ירקות שבעבר גידלו לצריכה אישית בסמוך לבתייהן.

עדויות של אמין אל-ח'דיראת, תושב המקבץ הדרומי של ח'רבת זנותה, בן 35 ואב לארבעה:⁴⁷

אני והאחים שלי מגדלים כ-300 ראשי צאן. יש לנו גם בערך מאה דונם של אדמות חקלאיות מזרחית לח'ירבה, שאנחנו מגדלים בהן חיטה ושעורה. אנחנו מעבדים גם שטחים נוספים בבעלות תושבים מא-דארהייה.

ח'רבת זנותה נחסמה על ידי אזור התעשייה מיתרים, ומאז אנחנו לא יכולים לקחת את העדרים לשם. בשנה האחרונה המצב החמיר כי המתנחל בחווה הדרומית חוסם את הדרך

45 ר' בצלם, מדיניות התכנון בגדה.
46 בג"ץ 9715/07 עבד אל חלים עלי סלים בטאט ואח' נ' ועדת המשנה לפיקוח על הבנייה ואח'. ר' גם ביטול צווי הריסה והכרה בכפף בשטח C – ח'רבת זנותה, באתר האגודה לזכויות האזרח; שולי הרטמן, חוות דעת אנתרופולוגית בנושא ח'רבת זנותה, במקום, יולי 2012; חיים לוינסון, בג"ץ למדינה: מצאו פתרון לכפר שעתידי להיחרס, הארץ, 30.7.12; עמירה הס, המדינה מבקשת לפנות כפר פלסטיני מפני שיש בו חורבות עתיקות, הארץ, 11.10.13.
47 עדותו נגבתה על ידי תחקירן השטח מוסא אבו השאש ב-20.4.21.

מגיע אלינו ומאיים עלינו בנשק והוא גם רועה את הצאן שלו בגידולים שלנו.

מאז שהמתנחל תקף את שני האחים שלי ואיים עליהם, אני לא מעיזה להתרחק מהח'ירבה כדי לאסוף עצים להסקה, כמו שאני עושה כבר שנים. לא נשארה לי ברירה אלא להרתיח את החלב על גזייה, וזה עולה לנו הרבה כסף. לפני כמה ימים, בזמן שהרתחתי את החלב, הרחפן של המתנחל טס מעל הראש שלי וזה הפחיד אותי. הפסקתי גם להביא אוכל לאחים שלי במרעה, וגם האחיניים שלי חוששים לעשות את זה.

המאחז החדש מגביל את התנועה שלנו מסביב לח'ירבה ואת הגישה לשטחי המרעה. אני נשארת עכשיו בח'ירבה וממשיכה לייצר את מוצרי החלב. אחי אמין לא מתרחק עם הצאן מהקהילה. הוא רועה קרוב אליה וחוזר מוקדם יותר, כי אין לאן ללכת. בשבוע האחרון הוא קנה כמות גדולה של מספוא. שמעתי את האחים שלי מדברים על העלות הגבוהה של המספוא ואני יודעת שהם מאוד מודאגים.

אנחנו רגילים לחיות בשטח פתוח ולנוע בחופשיות. נולדנו פה והיו לנו חיים טובים והכנסה טובה. התפרנסנו ממוצרי החלב שאנחנו מייצרים והתבססנו על שטחי מרעה בלי לקנות הרבה מספוא. השתמשנו בעצים יבשים להסקה, לבישול ולהרתחת החלב ובבור מים שמתמלא מגשמי החורף כדי להשקות את הצאן. עכשיו גם זה הפך להיות מסוכן כי מתנחלים מאיימים על הרועים כשהם מתקרבים לבור וגם גונבים את דליי המים. אני לא רואה איך נוכל עכשיו לגדל את הירקות שעליהם הסתמכנו בקיץ. כל הדברים האלה עולים הרבה כסף – מספוא, גז, מים וירקות, שנצטרך לקנות עכשיו. אנחנו לא יודעים מה נעשה ואיך נתפרנס, אם המאחז יישאר פה והתושבים שלו ימשיכו לתקוף אותנו.

עדויות של מוחמד סמארה, תושב המקבץ הצפוני של ח'ירבת זנתה, בן 42 ואב לשמונה:⁴⁸

לי ולאחי נביל יש עדר של 300 ראשי צאן ובעלות משותפת על חלקת אדמה מעובדת ששטחה עשרים דונם. אנחנו גם מעבדים חלקות אדמה ששייכות לתושבי א-דארהייה. רעיית

של כל תושב שמנסה להתרחק מהח'ירבה ומאיים לתקוף אותו ולירות בו. הוא מעלה לאוויר רחפן כדי לעקוב אחרי התנועות של התושבים ושל הצאן. הוא מתקרב לבתים שלנו ומביא את הצאן שלו למרעה בתוך הגידולים החקלאיים שלנו. בימים האחרונים הוא מנע מאיתנו להגיע לבאר המים שממנה אנחנו משקים את הצאן. כשדיברתי איתו בגלל האלימות שלו ובגלל הפגיעה בגידולים שלנו, הוא איים עליי ודרש שאראה לו מסמכי טאבו שמוכיחים שהקרקע היא שלי. הרועה הזה, לרוב עם עוד מתנחלים, פוגע בצאן שלנו ומגרש אותנו משטחי המרעה בטענה שאנחנו לוקחים את הצאן למרעה באדמות של מדינת ישראל.

אני לא יודע מה לעשות ומה יעשו החקלאים ומגדלי הצאן האחרים בח'ירבה. יש כאלה שגידלו בעבר מאות ראשי צאן וכבר מכרו את רוב הצאן שלהם. כיום הם מגדלים עדרים קטנים של לא יותר ממאה ראשי צאן. חלק גדול מהם הלכו לעבוד בישראל, וככה עשו גם האחים שלי חאמד ובאסם. המחסור בשטחי מרעה ייקר את גידול הצאן ויוריד את הרווחים, בייחוד בגלל העלייה במחיר המספוא. אם מתנחלים ימשיכו למנוע מאיתנו להגיע לבור המים שמשמש להשקיית הצאן שלנו נצטרך לקנות גם מים. אני לא יודע אם בעתיד נוכל לגדל את מספר ראשי הצאן שיש לנו עכשיו.

עדויות של מרים אל-ח'יראת, תושבת המקבץ הדרומי של ח'ירבת זנתה, בת 55 (אחותו של אמין):⁴⁹

אני גרה עם אח שלי, אמין, ועוזרת להוציא למרעה את הצאן שמגדלים שלושת האחים שלי. הצאן הוא מקור הפרנסה שלנו ושל כל תושבי הח'ירבה. אני ושאר הנשים בח'ירבה חולבות את הצאן, מכינות גבינות, אוספות עצים יבשים להסקה ומביאות אוכל לאחים ולבעלים שלנו כשהם במרעה. בקיץ אני גם מגדלת ירקות בשביל המשפחה בוואדי שקרוב לח'ירבה.

בתחילת אפריל מתנחל הקים מאחז על ראש הגבעה שמול הח'ירבה, במרחק של כמאה מטר מהמגורים שלנו. מאז החיים שלנו השתבשו והתחלנו לדאוג לפרנסה שלנו ולעתידי שלנו. המתנחל מונע מאיתנו להתרחק עם הצאן מהח'ירבה ומתצפת עלינו עם רחפן. כשאנחנו רועים את הצאן, הוא

48 עדויות נגבתה על ידי תחקירן השטח מוסא אבו השאש ב-22.4.21. ר' גם בצלם, ח'ירבת זנתה, דרומית לחברון: מתנחלים דחפו רועה צאן מלונה בפעילים ישראליים וגרשו את צאנו בבעיטות.

49 עדויות נגבתה על ידי תחקירן השטח מוסא אבו השאש ב-27.4.21.

אצטרך לחפש עבודה אחרת. אני לא יודע אם אצליח להחזיק מספר כזה של ראשי צאן בעתיד.

עדותו של פארס סמארה, תושב המקבץ הצפוני של ח'רבת זנותה, בן 54 ואב ל-16:⁵⁰

פעם גרתי בח'רבת א-שוויכה, במרחק של שלושה ק"מ דרומית לא-ד'אהרייה, עד שמתנחלים מהחווה החקלאית של אשתמוע השתלטו על שטחי המרעה שלנו וכבר אי אפשר היה לגור שם. עדיין יש לי שם בית. אני והבנים שלי מגדלים עדר גדול של יותר מ-300 ראשי צאן. זה מקור הפרנסה היחיד של המשפחה הגדולה שלנו. חכרנו יותר מ-200 דונם של שטחים חקלאיים שנמצאים בין ח'רבת זנותה להתנחלות שמעה שבהם גידלנו חיטה ושעורה שמשמשים כמזון לצאן.

ח'רבת זנותה מוקפת עכשיו מכל הכיוונים. כבר אי אפשר להוציא את הצאן לשדות המרעה שבהם השתמשנו בעבר, עד גדר ההפרדה וואדי סומסום ממערב ועד פרוורי ההתנחלות שמעה ממזרח. אנחנו במצור לא רק בגלל המאחזים עצמם, אלא גם בגלל מעשי האלימות של מתנחלים נגד רועי הצאן, התצפיות שלהם על האזור עם רחפנים והחיילים שהם שולחים כדי שיגרשו את הרועים. הבנים שלי הותקפו כמה פעמים על ידי מתנחלים בשנים האחרונות כשהוציאו את הצאן למרעה וגם נעצרו בידי חיילים.

לפני חודש, אני והבן שלי נסאר, בן 16, היינו במרעה. ראינו מתנחלים עומדים רחוק מאיתנו, ואז הגיעו חיילים, תקפו את הבן שלי ועיכבו אותו לכמה שעות. לפני כמה ימים, מתנחל מההתנחלות חוות יהודה ניסה לדרוס אותי ואת הצאן שלי כשחציתי את הדרך ליד הבית שלי. ואם זה לא מספיק, מתנחלים מההתנחלות חוות יהודה מביאים את הצאן שלהם לרעות בקרקע שאנחנו מעבדים בין ח'רבת זנותה להתנחלות שמעה. הם טוענים שאלה אדמות מדינה ודרשו שנראה רישום בטאבו שמוכיח את הבעלות שלנו.

פעם, גידול צאן היה משתלם כי הסתמכנו על המרעה רוב השנה, גם המספוא היה אז זול. הרווחנו יותר מ-200,000 ש"ח בשנה ממכירת מוצרי חלב וטלאים. אם לא היו כאן מתנחלים היינו יכולים לגדל עדר גדול יותר. שטחי המרעה

הצאן היא מקור הפרנסה העיקרי שלנו. בשנות ה-90 של המאה הקודמת, לפני שההתנחלויות באזור התרחבו, גרו כה יותר משלושים משפחות מא-ד'אהרייה, רעו את הצאן ועיבדו את האדמה. בימים ההם החיים היו רגועים ויפים. היום נשארו כאן רק ארבע משפחות, ומתוך אלפי ראשי צאן נשארו מאות בלבד. החיים כאן נעשים קשים מיום ליום ורעיית הצאן הפכה בלתי אפשרית.

בשנות ה-90 הוקמה ההתנחלות שמעה ממזרח לקהילה. בהמשך הוקמה גם חוות אשתמוע, ולפני שנתיים הוקמו גם חוות יהודה שחוסמת אותנו ממערב וחוות מור בוואדי א-סומסום שגם היא חוסמת אותנו ממערב. לפני חודש בערך מתנחל הקים חווה חדשה מדרום לנו. רועי צאן שגרים בחוות האלה חוסמים את רועי הצאן של הקהילה ותוקפים אותם, וגם הם רועים את הצאן שלהם בשדות שלנו. התקיפות, המעצרים והאימים לא נפסקים ורק מתגברים מיום ליום. רועי הצאן כאן כבר לא יכולים להתפרנס מהעיסוק הזה. אני ואחי נביל נאלצים לקנות מספוא ולרעות את הצאן שלנו רק ליד הבתים, במרחק של כמה עשרות מטרים.

מתנחלים גם משתמשים ברחפנים כדי לעקוב אחרי התנועות שלנו. הם שולחים את החיילים לגרש ולעצור רועי צאן, ולפעמים מתנחלים תוקפים את רועי הצאן ומאיימים לירות עליהם. אני הותקפתי כמה פעמים כשרעייתי את הצאן שלי. פעם אחת מתנחל מחוות מור תקף גם את הכבשים והיכה אותן במקלות ובצינורות. ב-2016 מתנחל מחוות מור ירה לעברי כשרעייתי את הצאן בוואדי א-סומסום.

בעבר, המשפחה שלי הרוויחה יותר מ-50,000 ש"ח בשנה רק ממוצרי חלב וסכום דומה ואפילו גבוה יותר ממכירת כבשים. העלות של גידול כבשים הייתה מינימלית בהשוואה להיום, זה היה לפני שהמחירים של המספוא התייקרו. היום גידול הצאן נעשה יקר מאוד, וההכנסות מחלב בקושי מכסות את עלויות המספוא הגבוהות. יש לי חובות של יותר מ-20,000 ש"ח לסוחר שממנו אני קונה מספוא, ואני לא יודע איך אצליח לכסות אותם. אני לא יודע איך אוכל להמשיך לפרנס את המשפחה שלי ולגור בקהילה הזו. החיים כאן נעשים קשים מיום ליום. ביליתי את כל החיים ברעיית צאן, אבל עכשיו אני לא יודע אם אוכל להמשיך בזה עוד הרבה זמן ובקרב

50 עדותו נבנתה על ידי תחקירן השטח מוסא אבו השאש ב-21.4.27.

מעין אל-קוס, הגדול במעיינות עמק ריא, ששימש בעיקר את חקלאי דיר ניזאם וא-נבי סאלח. ההשתלטות הציתה הפגנות שבועיות בכפר א-נבי סאלח שהתקיימו בין השנים 2009 ל-2017.⁵³ בפברואר 2010 הכריז המנהל האזרחי בצו צבאי על המעיין כ"אתר ארכיאולוגי" ואסר על כל פעולת פיתוח במקום, אך הכרזה זו לא מנעה ממתנחלים להפוך אותו לאתר בילוי עבורם.⁵⁴ בשנים האחרונות השתלטו מתנחלים גם על מעיין עין אל-ח'אלד, הנמצא במרחק של כמה עשרות מטרים ממעיין אל-קוס והצמוד לגדר ההתנחלות.⁵⁵

מתנחלים מחלמיש הרחיקו חקלאים פלסטינים גם מאדמותיהם שמצפון לכביש 465 והם מונעים מהם כל אפשרות לעבד את אדמותיהם בסמוך לכביש או בסמוך לגדר ההתנחלות. מעשי האלימות הגיעו לשיאם במאסר 2021, אז מתנחלים עקרו והשחיתו כ-2,400 שתילי שקדיות, אפרסקים, זיפים ונקטרינות באדמות שמצפון לכביש השייכות לחקלאים ממשפחת א-תמימי מדיר ניזאם, המעובדות במסגרת תוכנית הנתמכת על ידי משרד החקלאות הפלסטיני והמרכז הפלסטיני לפיתוח וממומנת על ידי OXFAM.⁵⁶ בשנים האחרונות חסמו מתנחלים מחלמיש גם את הדרך החקלאית המובילה מבתי הכפר דיר ניזאם לאדמותיו החקלאיות והעוברת מדרום לחלמיש. ראש מועצת נבי א-סאלח העריך כי ההפסדים המצטברים שנגרמו לתושבי א-נבי סאלח ודיר ניזאם עקב מעשי אלימות אלה ומניעת הגישה לאדמותיהם מגיעים לעשרות מיליוני ש"ח.

הקמתה של חווה חקלאית ממזרח לחלמיש בסוף שנת 2018 על ידי צבי בר יוסף, הרשום כתושב חלמיש, החריפה את אירועי האלימות. מתנחלים מהחווה רועים את עדר הפרות שלהם באדמות החקלאיות של הכפרים ג'ביא, כובר ואום ספא שממזרח לחווה, ולעיתים אף מגיעים עם העדר שלהם עד לבתי הכפרים ולאדמות החקלאיות שתושבי דיר ניזאם מעבדים מצפון לכביש 465. מעדויות של התושבים הפלסטינים ומדיווחים בתקשורת עולה כי מתנחלים מהחווה גם חסמו את הדרך החקלאית של תושבי ג'ביא אל אדמותיהם הסמוכות

שלנו השתרעו על אלפי דונם לכל הכיוונים. היום אנחנו נאלצים לקנות לצאן מספוא יקר ואנחנו בקושי מכסים את הוצאות גידול הצאן. רוב השנה אנחנו מסתמכים עכשיו על מספוא קנוי ורק באביב, לתקופה קצרה, אנחנו יכולים לרעות את הצאן בסביבת המגורים שלנו, רחוק מאימים של מתנחלים ומתקיפות והטרדות של חיילים.

בגלל המצב הזה, חלק מהבנים הנשואים שלי חיפשו עבודה בישראל ועכשיו עובדים איתי רק הבנים הלא נשואים וממשיכים את המקצוע שירשתי מאבא שלי. אני כבר לא יכול להחליף את המקצוע שלי.

חלמיש (נווה צוף)⁵¹

ההתנחלות חלמיש הוקמה ב-1977, בקצה הצפוני של גוש ההתנחלויות שממערב לרמאללה. ישראל שואפת ליצור באזור זה גוש של התנחלויות ומאחזים ללא נוכחות פלסטינית – מחלמיש שבצפון ועד דולב וטלמון שבדרום.

חלמיש הוקמה על אדמות הכפרים א-נבי סאלח, דיר ניזאם ואום ספא, על שטח שבחלקו פעלה תחנת משטרה מנדטורית ולאחר מכן שימש בסיס צבאי ירדני. 600 דונם משטח ההתנחלות הן אדמות ששימשו בעבר את התושבים הפלסטינים לחקלאות ולמרעה ונתפסו בצו תפיסה צבאי עבור ההתנחלות עם הקמתה. בין השנים 1980 ל-1983 הוכרזו 2,060 דונם באזור כ"אדמות מדינה" – הכוללים את רוב שטחה הבנוי של ההתנחלות, לרבות רוב השטח שנתפס בצו התפיסה הצבאי. על חלק מאדמות אלו נבנה אזור תעשייה קטן, מצפון להתנחלות.⁵²

בשני העשורים האחרונים השתלטו מתנחלים מחלמיש על אדמות מחוץ לשטחה של ההתנחלות, מדרום לכביש 465 – בעמק ריא הפורה המפריד בין א-נבי סאלח לדיר ניזאם ועל שטחים נוספים מדרום להתנחלות. באזורים אלה הם מעבדים כיום כ-135 דונם. ב-2008 השתלטו מתנחלים גם על

51 שמה הרשמי של ההתנחלות שונה ב-2018 מחלמיש לנווה צוף.
52 אורי בלאו, חשיפה: הדו"ח הסודי של מערכת הביטחון על הבנייה הבלתי חוקית בהתנחלויות, הארץ, 30.1.09.
53 בצלם, רקע על ההפגנות בא-נבי סאלח, 3.7.13. ר' גם אל המעיין – ההשפעה ההומניטרית של השתלטות מתנחלים על מעיינות פלסטיניים, המשרד לתיאום עניינים הומניטריים של האו"ם (OCHA), מארס 2012, עמ' 15-18.
54 עמירה הס, יסודות למבנה הנוחו בשטח מעיין בבעלות פלסטינית, הארץ, 29.4.12.
55 ר' פוסט של כרם נבות, 25.3.21.
56 בצלם, דיר ניזאם, מחוז רמאללה: מתנחלים מגרשים שוב ושוב חקלאים מאדמתם, ונעזרים לצורך כך בחיילים ובנציגי רשויות ישראליות, 12.5.21.

לחוזה, איימו בנשק על חקלאי האזור, היכו חקלאים במוטות ברזל, השחיתו כלי רכב של פלסטינים וסילקו פלסטינים שהגיעו לנפוש באתרי הטבע באזור.⁵⁷

המנהל האזרחי הוציא צווי הריסה נגד המבנים במאחז, נגד משאית המשמשת למגורים ונגד מבנים נוספים שהוקמו על "אדמות מדינה" בפברואר 2020 – אך לא עשה דבר כדי לאכוף אותם.⁵⁸

מעדויות של תושבי האזור עולה כי גם באזור זה פועל הצבא יחד עם מתנחלים כדי לגרש את החקלאים מאדמותיהם. כאשר הם מסרבים לעזוב את אדמתם, החיילים מרחיקים אותם באמצעות רימוני הלם וגז מדמיע ומוציאים צווים לסגירת השטח כדי למנוע מהם גישה.⁵⁹

לפי חישוב שערך ארגון כרם נבות עבור בצלם, מתנחלים מחלמיש מבגלים את הגישה של חקלאים פלסטינים לקרקעות בשטח של 671 דונם משני צידיו של כביש 465. מתנחלים מחוות הרועים של צבי בר יוסף שהוקמה ממזרח להתנחלות חלמיש השתלטו על 2,500 דונם נוספים שעובדו על ידי חקלאים פלסטינים מג'ביא, מכובר ומאום ספא שממזרח לחווה וששימשו רועים פלסטינים מכפרים אלה.

עדויות של מוחמד עבייאת, תושב אום ספא, בן 63 ואב לעשרה, בנוגע למעשי אלימות של מתנחלים מחוות צבי בר יוסף.⁶⁰

המתנחל הזה ואנשים שגרים איתו מתנהלים באדמות שלנו כאילו הן שלהם. הוא מגרש כל פלסטיני שהוא רואה – חקלאים, בעלי אדמות, מטיילים שיצאו לטבע ותושבים שיצאו ללקט צמחי בר. יש להם עדר שרועה ואוכל הכול, ירוק, יבש, וכל מה שנמצא בדרך. העדר הזה מתנפל על המטעים והשדות כמו ארבה ומשמיד את הגידולים והעצים שלנו. הוא גם הורס גדרות אבן, קברי קדושים ואת החורבות העתיקות.

כל פעם שניסיתי בשנתיים האחרונות להגיע למטע הזיתים שלי, הופיעו מתנחלים ורדפו אחריי. לא מסקנו את הזיתים והפסדנו הכנסה של שנתיים. בשנה שעברה הפסדתי 10,000 ש"ח. באוגוסט 2019 הגעתי עם קרוב משפחה למטע שלי כדי לבדוק את מצב העצים לקראת המסיק. פתאום הופיע המתנחל צבי ואיתו נער שהחזיק מקל. שניהם רעו את הבקר בתוך המטע שלי. כשניסיתי לגרש את הבקר, צבי תקף אותי ורדף אחריי כשהוא זורק עליי אבנים. הוא יכול היה להרוג אותי. היה לי מזל שבחור מהכפר שלי הגיע לשם והדף אותם.

בפברואר 2020, כשהיינו בדרך לאדמה שלנו, מתנחלים רדפו אחרינו עד גבול הבתים שלנו, מרחק של שלושה קילומטר, הם שברו ענפים של חמישה עצי זית מול העיניים שלנו. באוקטובר 2020 שוב הלכתי לבדוק את מטעי הזיתים שלי לקראת המסיק ושוב הם זרקו עליי אבנים, רדפו אחריי עם מקלות ואיימו עליי עם נשק חם. צבי אמר לי: "אסור לך לבוא לכאן". הוא אמר שאין לנו אדמות שם, ושכל האדמות שם הן מתנה שאלוהים נתן להם.

עדויות של פרג' תמימי, תושב דיר ניזאם, בן 75 ואב ל-11:⁶¹

לי ולאחים שלי יש מאה דונם באזור שנקרא חורשת א-נבי סאלח ואום ספא, במרחק של 300 מטרים ממזרח להתנחלות. אחרי שהקימו את ההתנחלות, ישראל קבעה שהאדמות האלה יהיו שמורת טבע, ומאז אנחנו לא יכולים להגיע לשם. המשפחה שלי גידלה בחורשה הזו שומשום, וזה היה מקור הפרנסה העיקרי שלנו. היום נשארו לי רק חמש חלקות באזור ואדי ריא – בשנתיים מהן יש עצי זית והשאר נמצאות ליד המעינות, ואנחנו מגדלים בהן ירקות עונתיים כמו פול ועצי פרי.

בין 2004 ל-2006, מתנחלים שרפו לי את יבולי הפול ותוצרת של שנתיים הלכה לאיבוד. כל עונה הייתה מכניסה לי 10,000 ש"ח. זה היה יכול להספיק לנו, אנחנו מסוגלים לחיות במינימום ולהסתדר עם מה שיש. אבל כשאנחנו לא מרוויחים כלום,

57 סרטון בצלם – מתנחלים רועים פרות בשטח מעובד של חקלאי פלסטיני ומאיימים עליו, 19.3.21. ר' גם כרם נבות, צבי בר יוסף משתולל, 9.2.21; פירוט של מקרים בכתב ההגנה בתיק תא"מ 58423-08-20, צבי בר יוסף ואח' נ' כרם נבות (חל"צ); הגר שיזף, מתנחל שגירש משפחה ערבית שעשתה פיקניק, עשה זאת שוב, הארץ, 23.21; 22.6.20; OCHA, Unprotected: settler attacks against Palestinians on the rise amidst the outbreak of COVID-19, 2.8.20.

58 מכתבו של סגן יואב בר נס, קצין פניות ציבור וממונה חופש מידע בלשכת ראש המנהל האזרחי אל עו"ד שלומי זכריה מ-2.8.20.

59 בצלם, מתנחלים וחיילים תוקפים שוב ושוב את בני משפחת תמימי באדמותיהם החקלאיות, אפריל 2021, דיר ניזאם, מחוז רמאללה: מתנחלים מגרשים שוב ושוב חקלאים מאדמתם, ונעזרים לצורך כך בחיילים ונציגי רשויות ישראליות, 12.5.21.

60 עדויות נגבתה על ידי תחקירן השטח איאד חדאד ב-3.5.21.

61 עדויות נגבתה על ידי תחקירן השטח איאד חדאד ב-27.4.21.

אנחנו נאלצים ללוות כספים או לעבוד בעבודות מזדמנות כדי לכסות את ההפסדים ולהתפרנס.

ביוני 2009 מתנחלים שרפו חמישים דונם של עצי זית וגרמו נזקים לחמישים שתילים בני שלוש שנים ול-17 עצים מבוגרים, בני חמישים עד שבעים שנה, כולם מניבי פרי. בינואר 2010, בזמן הפגנות המחאה נגד ניסיונות של מתנחלים להשתלט על מעיין אל-קוס, מתנחלים השחיתו מטעי זיתים וגרמו נזקים ל-45 עצים מניבי פרי. מכל עץ כזה אפשר להפיק כד שמן של 15 ליטר, והמחיר של כל ליטר הוא 25 ש"ח.

בשנים האחרונות התגברו התקיפות, מאז שהמתנחל צבי בר יוסף החל לשחרר את הבקר שלו בשדות שלנו. באביב של השנה שעברה הוא ראה אותנו כשעבדנו באדמות שלנו באזור המעינות ואמר לחיילים לגרש אותנו. החיילים עיכבו אותנו במשך ארבע שעות ואז גירשו אותנו. באותו זמן ראיתי שהמתנחל שחרר את העדר שלו בין מטעי עצי הזית ושדות הפול שלנו. העדר חיסל את הכול, גם ירוק וגם יבש, כמו ארבה. נזק כזה יכול לגרום לעץ להתייבש ולהיהרס. הנזקים שלי היו בערך 12,000 ש"ח. למחרת המתנחל חזר עוד פעם עם הבקר ושחרר אותו באדמות שלנו וגם בימים שאחרי.

במסגרת פרויקט של משרד החקלאות הפלסטיני והמרכז הפלסטיני לפיתוח, אנחנו, קבוצה של 15 חקלאים, שתלנו 2,400 שתילים של שקדיות ועצי אפרסק, שזיף ונקטרינה. מתנחלים באזור לא אהבו את זה. המתנחל רועה הבקר התחיל להגיע כמעט כל יום למטעים ולשחרר את הבקר שלו בכוונה בקרקעות שלנו. כשגירשנו אותם, הם הביאו את הצבא ואז החיילים התווכחו איתנו ודרשו שנוכיח את הבעלות שלנו על האדמות. מתנחלים עקרו יותר מ-150 מטרים של גדר שהוקמה במסגרת הפרויקט. כשניסינו לשקם את הגדר, הגיעו מתנחלים וניסו לעצור את העבודה שלנו. הם הזעיקו את הצבא והמנהל האזרחי כדי להפסיק את העבודה. כשהם לא הצליחו בזה, הם הזעיקו את פקחי העתיקות כדי להפסיק את העבודה שלנו בתירוץ שיש עתיקות בקרקע. שלושה ימים אחרי התקרית הזאת, מתנחלים הרסו את כל העצים – הם שברו או עקרו יותר מ-2,000 שתילים. מתנדבים ואנשים טובים סייעו לנו לשתול מחדש את השתילים שלא נהרסו לגמרי ושתיילים חדשים.

כל פעם מתנחלים מזעיקים אגף אחר מהמנהל האזרחי בבית אל, פעם שמורות הטבע ופעם עתיקות ופעם תכנון ובנייה. פעם מתנחלים אפילו הזעיקו את האחראים על שמורות הטבע בתירוץ שאנחנו פוגעים בטבע! אבל האויב הראשון של הטבע הוא זה שמשחרר את הבקר שלו במטעים.

היום כל 11 הבנים והבנות שלי נשואים, גרים פה בכפר וברמאללה ועובדים בעבודות שונות. אף אחד מהם לא עובד איתי בחקלאות, שהייתה מקור פרנסה עיקרי עבורנו, בגלל שאין עתיד בתחום הזה.

עדויות של מוחמד תמימי, תושב דיר ניזאם, בן 47 ואב לשמונה:⁶²

אני נכה ומסוגל ללכת רק בעזרת קביים ורק למרחקים קצרים מאוד מאז שחיילים הכו אותי באינתיפאדה הראשונה ושברו לי חוליות בעמוד השדרה. אחר כך נפגעתי שוב כשעבדתי בישראל. למשפחה שלי יש מטע זיתים עם עצים בוגרים בשטח של 11 דונם ליד הגדר של ההתנחלות חלמיש. יש שם 160 עצי זית בני 50 שנה ובעבר היינו מפיקים מהם כארבעים כדי שמן בעונה.

המתנחלים לא מניחים לנו. בינואר 2010 הם השחיתו את כל העצים, כולל ארבעה עצי זית בני מאות שנים, שאותם הם שרפו כדי שלא יצמחו מחדש. זה פגע מאוד בהכנסה שלנו, והיום אנחנו מצליחים להפיק מהעצים, במקרה הטוב, בין חמישה לשבעה כדי שמן. המחיר של כד שמן הוא 500 ש"ח בערך. פעם היינו מפיקים 40 כדים בעונה ומרוויחים 20,000 ש"ח.

יש לי עוד חלקת אדמה בשטח של ארבעה דונם, לצד כביש 465. יש בה בערך שבעים עצים מסוגים שונים: עצי זית, רימון, אפרסק וגם גפנים ושיחי צבר. הפרי מהעצים האלה כיסה את צורכי המחיה שלנו ואף יותר. נוסעים רבים בכביש עצרו ליד הקרקע ואכלו מהפירות. הטעם המיוחד של הפירות שלנו הפך לשם דבר. בשנת 2010 הצלב האדום הבינלאומי עזר לי להציב גדר כדי להגן על הקרקע מפני מעשי תוקפנות של מתנחלים, אבל הם עקרו את הגדר פעמיים. לא עובר חודש בלי שמתנחלים פוגעים בנידולים, במיוחד בשנתיים האחרונות.

חוות גלעד

המאחז חוות גלעד נמצא ממערב לקטע של כביש 60 העוקף את שכם, דרום-מערבית לעיר שכם ובאמצע הדרך בין ההתנחלויות יצהר ושבי שומרון. המאחז הוקם ביוני 2002 על ידי איתי זר, המכנה עצמו "נער הגבעות הראשון", על שטח שלטענתו נרכש על ידי משפחתו. היקף השטח שעליו הוא טוען לבעלות אינו ברור.⁶³

בעשור הראשון לקיומו של המאחז ניסתה המדינה מדי פעם להפגין את אכיפת את החוק על תושביו. באוקטובר 2002 פינו כוחות הביטחון את המאחז, שכלל אז גם מבנים שהוקמו על אדמות הכפר הפלסטיני פרעתא שממערב לו, אך מתנחלים הקימו אותו מחדש באותו מקום עוד באותו ערב, ללא הפרעה.⁶⁴ ב-2011 הרסו כוחות הביטחון בית, אוהל ויסודות של מבנה במאחז בשתי פעולות שלוו בעימותים אלימים עם מאות מתנחלים. מאז בחנה המדינה אפשרויות להכשרת המאחז.⁶⁵

בפברואר 2018 אישרה הממשלה את הכשרתו של חלק משטח המאחז. הממשלה גם החליטה לחבר את המאחז לתשתיות של חשמל ומים ולסלול אליו דרך גישה, "מסיבות ביטחוניות והומניטריות".⁶⁶ החלטה זו לא מומשה, ועד היום לא אושרה למאחז תוכנית בנייה וכל הבנייה הנרחבת בו נעשתה ללא היתר. עד כה הוציא המנהל האזרחי צווי הריסה לכ-136 מבנים במאחז.⁶⁷

כיום גרות במאחז כ-65 משפחות, רובן בבתי קבע, ופועלים בו ישיבה, בית כנסת וגני ילדים. ככל הידוע לבצלם, המאחז אינו מחובר לתשתית של מים וחשמל, אך יושביו נהנים מאספקה סדירה של מים ומשתמשים בגנרטורים.

ב-2019 הוקמה במרחק של כ-800 מטרים מדרום-מזרח לחוות גלעד "חווה חקלאית" בשם "יתדות", שבה דיר צאן

אחד המתנחלים, רועה בקר שקוראים לו צבי, מגיע לאזור ומשחרר את הבקר שלו בגידולים שלנו כדי להשמיד אותם. הוא חמוש ומסתובב עם נערים ומקבל תמיכה מהצבא והמנהל האזרחי. ביוני 2020, בזמן שאני והבן שלי ראמי קטפנו מרווה וזעתר בקרקע שלנו ליד גדר ההתנחלות, הוא הגיע פתאום. עד אז הספקנו לאסוף שני שקים גדולים ששווים מאתיים ש"ח. זה סכום גדול בשבילנו ששווה להכנסה יומית של פועל. צבי כיוון אלינו נשק ואמר לנו להשאיר את המרווה והזעתר על הקרקע ולעזוב. הוא קרא לעוד מתנחלים כדי להפחיד אותנו. התקשרתי לכמה אנשים מהכפר והזעקתי עזרה, אבל כשהוא ראה אותי מתקשר הוא ושלוש חבריו המתנחלים גנבו את השקים וברחו להתנחלות.

בינואר 2021, הצבא פשט על הכפר בטענה שמכונית של מתנחלים נרגמה באבנים. חיילים גרפו את האדמה שלי שליד הכביש ועקרו 14 עצי זית מתוך 35 עצים.

בפברואר 2021 הלכתי עם הבנים הקטנים שלי, מועאז וראמי, לשותל צמחי מרווה באותה קרקע שליד הגדר של ההתנחלות. איש הביטחון של ההתנחלות הגיע וגירש אותי. אמרתי לו שהקרקע הזו היא שלי ושזכותי לעבוד בה, אבל לא היה אכפת לו והוא איים עליי בנשק. חששתי על הבנים הקטנים שלי.

מעשים כאלה קורים כל הזמן, פעמיים-שלוש בחודש בממוצע, כל פעם שהם שמים לב שאנחנו בקרקעות שלנו, מעבדים או מגדירים אותן, במיוחד במסגרת הפרייקט החקלאי שנתמך על ידי האירופים. הם כמובן לא אוהבים את זה, כי זה מקשה עליהם להשתלט על האדמה שלנו.

63 אייל לוי, נער הגבעות הראשון, פותח צוהר לחיים המורכבים בשומרון, מעריב, 7.1.15. ר' גם את שלושת פרקי סדרת הטלוויזיה, שליחי האל, כאן – תאגיד השידור הישראלי.

64 ברוך קרא, 12 מהמפתיעים בחוות גלעד יובאו לדין, הארץ, 13.11.02; חיים לוינסון, נדחתה תביעתו של משה זר על נזקים שנגרמו לו בפניו חוות גלעד, הארץ, 4.10.09.

65 חיים לוינסון, השימוש באמצעים לפיזור הפגנות בחוות גלעד היה 'מאופק ומקצועי', הארץ, 6.3.11; חיים לוינסון, שר הביטחון בודק אפשרות להלבין את המאחז חוות גלעד, הארץ, 19.6.13.

66 החלטת ממשלה מס' 3515 מיום 4.2.18 בדבר הקמת יישוב במועצה האזורית שומרון. ר' גם סעיף ד' להודעת מזכיר הממשלה בתום ישיבת הממשלה מיום 4 בפברואר 2018. ר' גם נעה לנדאו, יותם ברגר ויהונתן לוי, הממשלה אישרה לקדם פינוי של מאחז חוות גלעד והקמת התנחלות חדשה במקומו, הארץ, 4.2.18.

67 שכבת בנייה בלתי חוקית של המנהל האזרחי שנמסרה לזכרון נבות ב-2020. ר' גם יותם ברגר, מקורות ביטחוניים: לא ניתן להסדיר את המאחז חוות גלעד כי רובו בנוי על אדמות פרטיות, הארץ, 17.1.18.

גדול ומספר מבנים יבילים. החווה הוקמה בתוך השטח שכבר נסגר בפועל בפני הפלסטינים על ידי תושבי חוות גלעד. המנהל האזרחי הוציא צווי הריסה נגד שמנות המבנים בחווה זו, אך לא מימש אותם.

גם בחוות גלעד, כמו בחוות מעון ובמאחזים אחרים שהוקמו בשנות האינתיפאדה השנייה, תפיסת הקרקעות נעשתה גם באמצעות מעשי אלימות של מתנחלים נגד רועים וחקלאים פלסטינים ופעילי זכויות אדם ישראלים – בידיעה מלאה של כוחות הביטחון, שסייעו למתנחלים להרחיק את החקלאים הפלסטינים מאדמותיהם.⁶⁸ אלימות זו התרחבה אל אדמות הכפרים תל, ג'ת וסרה מצפון לכביש 60, ודרומה ומערבה אל אדמות הכפרים פרעתא ואמאתין.⁶⁹

תלונות שהגישו תושבים על מעשי אלימות אלה לא נחקרו על ידי המשטרה. כך למשל, תלונות שהגישו ארבעה תושבי כפרים באזור על פלישה לאדמותיהם, על הקמת מבנים ועל פריצת דרכים לא נחקרו, והמשטרה טענה שהתושבים לא הוכיחו את בעלותם על הקרקע. עתירה שהגישו לבית המשפט העליון בעקבות החלטת המשטרה נדחתה, לאחר שהשופטים קיבלו טענה זו והוסיפו שלרשויות החקירה ואכיפת החוק ישנו שיקול דעת רחב בנוגע לפתיחה בחקירה פלילית.⁷⁰

מעשי האלימות של מתנחלים מחוות גלעד כללו עד היום הצתת שדות, כרייתה של עצי זית, גניבת יבולי זיתים, שריפת עצים, ירי באוויר והצתת כלי רכב. לעיתים, כאשר מי מתושבי המאחז נפגע מיידו אבנים של פלסטינים, מתנחלים פוגעים בנהגים פלסטינים הנוסעים בכביש 60.⁷¹

לפי חישוב שערך ארגון כרם נבות עבור בצלם, מתנחלים מחוות גלעד השתלטו על קרקעות בשטח של 2,57% דונם, מתוכם שישים דונם מעובדים על ידי מתנחלים. בתוך שטח זה ישנן מאות חלקות אדמה שתושבי הכפרים אמאתין, פרעתא וסרה עיבדו לפני הקמת המאחז.

הרשויות הישראליות מודעות היטב למציאות זו. במקום לוודא שחקלאים פלסטינים יוכלו להגיע לאדמותיהם ולעבדן בבטחה, הן מיסדו "מנגנון תיאום" ודורשות מהחקלאים לתאם עם הצבא את הגעתם לאדמותיהם. מנגנון זה מיושם גם בשטחים חקלאיים נרחבים הנמצאים מצפון לכביש 60.

עדותו של עבדאללה סלמאן, תושב פרעתא, בן 57 ואב לשישה:⁷²

ירשתי מאבא שלי חלקת אדמה בשטח של 34 דונם, מזרחית לכפר פרעתא שהיום היא בין הכפר לחוות גלעד. בקרקע יש עצי זית מניבים. לפני שהמתנחלים הגיעו ב-2002 והשתלטו על האדמות שלנו, גידלתי באדמה הזאת גם חיטה ושעורה, אבל בגלל ההתקפות וההפחדות שלהם, וזה שהם מנעו מאיתנו להגיע לאדמה שלנו, אנחנו לא יכולים לנצל אותה לגידולי בעל. הפעם האחרונה שגידלתי שם חיטה הייתה בשנת 2002. אז קצרתי 15 שקי חיטה ו-150 שקי קש שמכרתי לחקלאים ולמגדלי צאן כמזון לבעלי חיים. מאז אני מסתמך רק על המסיק. ב-2001 מסקתי שישים שקי זיתים, שמהם אפשר להפיק 660 ליטר של שמן. בשנה שעברה מסקתי רק חמישה שקי זיתים בגלל שאי אפשר להגיע לאדמה באופן סדיר ולטפל בה כמו שצריך.

68 להרחבה ר' כאן – תאגיד השידור הישראלי, שליחי האל; שוברים שתיקה, מגויסים, לעיל הערה 19, עמ' 68–69.
69 לדוגמאות ר' עמירה הס, פלשתינאים גורשו ממתע זיתים ליד 'חוות גלעד', הארץ, 31.10.02; יש דין, גנבים ברשות המדינה, 20.6.13; בצלם, חטא על פשע; לאחר שאפשרה למתנחלים חוות גלעד להשתלט על אדמות פרטיות ולפרוע בתושבי הכפרים הסמוכים במשך 15 שנה החליטה הממשלה להעניק להמתנחלות מעמד רשמי, 27.2.18.

70 בג"ץ 1252/19 מוסטפא איברהים מוצטפא גנאם ואח' נ' מפקד מחוז ש"י.
71 ר', למשל, דיווחים של בצלם, מתנחלים תקפו מוסקים פלסטינים בכפר פרעתא, מחוז קלקיליה, 25.10.06; עדות: מתנחלים מחוות גלעד תקפו חקלאים מפרעתא וגנבו עד, 5.4.08; מתנחלים תקפו חקלאים פלסטינים על אדמתם, 10.1.09; מסיק אלים: 35 אירועי פגיעה בעתי זית בתוך חודש וחצי, 28.10.10; בצלם לרשויות: היערכו להגן על פלסטינים מפני מעשי אלימות של מתנחלים, 2.3.11; חמישה מקרי פגיעה במוסקים והשחתת מטעי זיתים מתחילת השבוע, 11.10.12; מסיק 2013: 27 מקרים של פגיעה במוסקים וברכושם מעידה כי היערכות הצבא לא הייתה מספקת, 25.12.13; מסיק 2018: מתנחלים פגעו בחקלאים ובעצי זית וגנבו זיתים, 6.12.18; פרעתא, מחוז קלקיליה: חקלאים שהגיעו למסוק זיתים גילו כי מתנחלים כבר מסקו את העצים וגנבו את היבול, 2020. ר' גם דיווחים של יש דין, עברייני לא נודע, 22.2.13; בחסות יעלון, 25.6.13; והיית אך עשוק וזולז כל הימים, 26.5.16. ר' גם גדעון לוי ומיקי קרצמן, אזור הדמדומים | שדה קישואים, שדה קרב, הארץ, 10.6.11; חיים לוינסון, שני מתנחלים הורשעו בהסדר טיעון בהצתת רכב פלסטיני, הארץ, 1.12.14; ג'קי חורי ויותם ברנר, מתנחלים תועדו גונבים זיתים ממתעים של פלסטינים בצפון הגדה, חשודים עוכבו ושוחררו, הארץ, 18.10.17; גדעון לוי ואלכס ליבק, אזור הדמדומים | חקלאי פלסטיני מצא גוויית של טלאים בבאר המים שלו. אין לו ספק מי אחראי, הארץ, 15.3.19; ניב קובוביץ והגר שיזף, צה"ל: מתנחל תקף את מפקד סירת גולני בהפגנת מחאה על מות אהוביה סנדק, הארץ, 10.1.21.
72 עדותו נבנתה על ידי תחקירן השטח עבד אל-כרים א-סעדי ב-30.6.21.

עדותו של באסם ערמאן, תושב ג'ית, בן 72 ואב לעשרה:⁷⁴

יש לי שלושים דונם, מזרחית לג'ית, במרחק של מאתיים מטרים מהבתים של חוות גלעד. בקרקע הזו נטענו עצי זית וגידלנו עדשים, חיטה ושעורה וגידולי בעל. כל שנה קצרנו שם בערך שישים שקים של חיטה, דגנים וקש שמכרתי לחקלאים שמגדלים צאן. גם המסיק היה מאוד מוצלח. בגלל הטיפול הממושך בעצים הצלחתי להפיק בערך חמישים כדים של שמן זית מדי שנה. ככה זה היה עד שמתנחלים הגיעו. מאז אסרו עלינו להיות באדמות שלנו.

ישראל הקימה מנגנון תיאום שמאפשר לנו ולבעלי האדמות הקרובות להתנחלות להגיע לאדמות שלנו רק בזמנים קבועים, וגם אז רק לזמן קצר. במסיק אנחנו לא מספיקים למסוק את כל העצים. בגלל ההגבלות, זה נהיה קשה לגדל גידולים בקרקע. במסיק של 2015 הופתענו לגלות שמתנחלים שברו וכתו 45 עצי זית באדמות שלנו כמה ימים לפני שהיינו אמורים להגיע לפי המועד שתואם לנו.

בעונת המסיק שעברה הם הרשו לנו להגיע לאדמה שלנו רק לשלושה ימים, וזה לא מספיק זמן בשביל להשלים את המסיק ולטפל בקרקע. השנה, 2021, הם הרשו לנו להגיע לאדמה רק ליום אחד וזה כמובן לא מספיק לחריש, לעישוב ולניזום הענפים. ההזנחה הזאת משפיעה על התפוקה. בעונה שעברה הפקתי רק ארבעה כדי שמן זית כי לא יכולתי לטפל בעצים, לדשן ולגזום.

עדותו של מוחמד סלמאן, תושב פרעתא, בן 73 ואב ל-16:⁷⁵

בעבר היה לי עדר כבשים גדול של יותר מ-250 ראשי צאן. הסתמכתי על אדמות המרעה שלנו ממזרח לפרעתא, שהן שטחי בור בלי עצים. יש שם 500 דונם של שטחי מרעה של תושבי הכפרים תל, סרא ופרעתא. הייתי רועה את הצאן שלי שם כל יום מהבוקר ועד לשקיעה.

ב-2017 חוות גלעד התרחבה, ומתנחלים השתלטו גם על אדמות מדרום לחווה, באזור שבו רעיתי את הצאן. הם שמו שם צריפים, אוהלים וקרוואנים, ויש להם עדר כבשים ועיזים

אני והמשפחה שלי הותקפנו כמה פעמים על ידי מתנחלים כשהיינו באדמה שלנו. ב-2004, בזמן שאני, אשתי והבנים הקטנים שלנו עבדנו בקרקע, הותקפנו על ידי מתנחלים באבנים ובאלות. באותה שנה מתנחלים כרתו לי ארבעים עצי זית שנטעתי שנתיים קודם לכן. המשכנו להגיע לקרקע מדי פעם, לפעמים בליווי פעילים ישראלים שהצטרפו כדי להגן עלינו. המצב נמשך ככה עד שנת 2005. באותה שנה הצבא החליט למנוע מכל בעלי האדמות שקרובות למאחז להגיע לאדמות שלהם בלי תיאום מראש עם לשכת הקישור הישראלי ורק בזמנים קבועים בשנה.

ההתגרריות והתקיפות של מתנחלים נמשכות ולפעמים הן קורות כשיש שם אנשי צבא, שלא מגינים עלינו ורק תומכים במתנחלים ומגינים עליהם.

עדותו של ג'יהאד רמאן, תושב תל, בן 53 ואב לחמישה:⁷⁶

אני והאחים שלי ירשנו מאשתו של סבא שלי 18 דונם בחלק המערבי של תל, באזור שנקרא קעדת אל-ג'אמוס, במרחק של ארבעה קילומטר מהכפר. גידלנו שם חיטה ושעורה וגם ירקות. המשפחה, כולל דודים ודודות מצד אמא שלי, נהגה להיפגש באדמה הזאת בכל עונות השנה. עזרנו אחד לשני. חגגתי שם את הילדות שלי והעברתי שם את שנות ההתבגרות שלי.

ב-2003 מתנחלים הציבו באדמה שלי קרוואנים. מאז לא הגעתי לשם כי החיילים מגיעים מייד ומגרשים אותנו מהמקום. הצבא אף פעם לא עוזב את האזור. תושבים רבים הותקפו על ידי מתנחלים, היו גם מקרים שהם נזקקו לטיפול בבתי חולים. ההגעה לאזור ממש מסוכנת ורק תושבים מתל שאין להם מקור פרנסה אחר, לרוב מבוגרים או כאלה שאין להם אדמה אחרת, ממשיכים להגיע לשם.

הדור החדש, כמו הבנים שלי, לא מכיר את האדמה הזאת ולא את האזור, ייתכן שכך רגלם לא תדרוך שם אף פעם. זאת האדמה שגלדתי בה. אני מכיר כל שעל באדמה. היא פירנסה את כל המשפחה ובזכותה למדנו בבתי הספר ובאוניברסיטאות.

73 עדותו נגבתה על ידי תחקירנית השטח סלמא א-דיביעי ב-17.7.21.

74 עדותו נגבתה על ידי תחקירן השטח עבד אל-כרים א-סעדי ב-14.7.21.

75 עדותו נגבתה על ידי תחקירן השטח עבד אל-כרים א-סעדי ב-20.6.21.

גדול. הם גירשו אותנו משטחי המרעה וקראו לצבא שיעזור להם. מאז, חיילים יורים עלינו ועל הצאן שלנו רימוני גז מדמיע כדי לגרש אותנו. התקיפות האלה מונעות מאיתנו לגמרי לצאת עם הצאן למרעה באזור הזה.

נאלצנו להשאיר את הצאן בבית ולקנות בשבילו מספוא. העלויות שפעם היו מינימליות גדלו מאוד, והרווחים הצטמצמו. הייתי צריך לקנות שמונה שקי מספוא כל יום, כל אחד עלה 800 ש"ח. אחרי כמה חודשים של הוצאות גדולות יותר מההכנסות ממוצרי החלב, לא הייתה לי ברירה ומכרתי את רוב העדר. השארתי רק 15 ראשי צאן לצריכה עצמית של המשפחה המורחבת שלי.

הילדים שלי, כולם נשואים עם ילדים, התחילו לחפש עבודות אחרות. חלק הלכו לעבוד בהתנחלויות, חלק בעבודות יומיות בכפר שלנו או בכפרים הקרובים. לאחרים עזרתי לקנות משאיות כדי שיעבדו איתן ויפרנסו את המשפחה.

תקיפות של מתנחלים נמשכות עד היום. במאי 2021 יצאתי עם הכבשים לרעות באזור ממזרח לפרעתא, ואז תקפו אותי שלושה מתנחלים. אחד מהם זרק לי אבן על הראש. הצלחתי להתחבא בתוך ערימה של קש, והמתנחלים חשבו שאני מת ועזבו את המקום. הכבשים שלי חזרו לבד הביתה ואני חזרתי אחרי שהמתנחלים הסתלקו, ואז המשפחה לקחה אותי לבית החולים בקלקיליה. תפרו אותי בשבעה תפרים ואחר כך נשארתי בבית בערך שבועיים.

"החוזה החקלאית" אום זוקא ("החוזה של אורי")

"החוזה החקלאית" אום זוקא היא אחת משש "חוות חקלאיות" שהקימו מתנחלים בצפון בקעת הירדן בחמש השנים האחרונות. החווה הוקמה בסוף 2016, במקום שבו שכן בעבר כפר פלסטיני בשם ח'ירבת אל-מזוקה ששישראל הרסה לאחר שכבשה את הגדה המערבית.⁷⁶

באזור זה, כמו בדרום הר חברון, שואפת ישראל לגרש קהילות רועים פלסטיניות מאדמותיהן ומבתיהן, כדי ליצור רצף טריטוריאלי ישראלי. מטרה זו מושגת באמצעים שונים: הכרזה על שטחים נרחבים כ"שטחי אט" או כ"שמורות טבע", אי אישור של תוכניות בנייה ביישובים פלסטיניים, הרס תשתיות מים ואנרגיה והרס חוזר ונשנה של קהילות שלמות. "חוות חקלאיות" הן אמצעי נוסף בסל האמצעים המשמשים את ישראל להשתלטות מהירה על שטחי מרעה ועל מקורות מים ולחסימת הגישה אליהם בפני קהילות רועים פלסטיניות.⁷⁷

החוזה נמצאת בקצה המערבי של שטח שישראל הכריזה עליו ב-1972 כ"שטח אש 903"⁷⁸ ב-1983 הוכרזו שטחים נרחבים באזור – שכללו גם את שטח האש – כשמורת טבע. בשנים האחרונות הצבא אינו מתאמן ברוב השטח הזה, בין השאר בשל קרבתו להתנחלות חמדת.

החוזה הוקמה בתחילה סמוך לבסיס הצבאי אום זוקא, שבו שוכן גדוד של החטיבה המרחבית בקעת הירדן, ותושביה התחברו לתשתית המים של הבסיס. בהמשך, נדדה החווה כשני קילומטר צפונה, לגבעה בתוך שמורת הטבע המשקיפה על ההתנחלות שדמות מחולה ועל עמק הירדן ממזרח, והתחברה לתשתית המים של ההתנחלות חמדת.⁷⁹ בחודש ספטמבר החלה הקמת "חוזה חקלאית" חדשה ליד הבסיס הצבאי.

נכון ליוני 2021 היו בחווה כעשרה מבנים, בהם בית קבע אחד. אל החווה מובילה דרך עפר שנפרצה, ללא היתר, המחברת אותה לכביש הירדני הישן בין הבסיס הצבאי לבין כביש 90. לאורך הכביש הישן ומערבה ממנו נפרסו תחנות השקיה, שכולן מחוברות לתשתית המים של ההתנחלויות, עבור עדר הפרות של החווה. נוסף על כך, הוקמו לאורכי גדרות שנועדו למנוע כניסה של עדרי צאן של רועים פלסטינים לשטחי המרעה שיועדו לעדר הפרות של החווה. תושבי החווה השתלטו גם על בורות לאגירת מי גשמים ששימשו בעבר את הרועים הפלסטינים והחלו להכשיר עשרות דונם של קרקע לזריעת גידולים.

76 מפה מס' 324 ב: Dr. Salman Abu Sitta, The Atlas of Palestine (1917-1966), Palestine Land Society (2010 Edition)

77 בנוגע למדיניות זו, ר' בצלם, נישול וניצול: מדיניות ישראל בבקעת הירדן וצפון ים המלח, מאי 2011. ר' גם יותם בריגר, לפחות 11 מאחזים קמו בגדה המ-2011, בסיוע שקט של המדינה, הארץ, 25.12.17.

78 שטח האש הוכרז ב-1972 על ידי אלון פיקוד מרכז על פי צו דבר הוראות ביטחון (נוסח משולב) ('הודה ושומרון) (מס' 1651), התש"ע-2009. ר' תשובת המדינה בבג"ץ 435/19 דפנה בנאי ואח' נ' מפקד פיקוד מרכז ואח'.

79 עמירה הס, מתנה צבאי ספק מים שלא כחוק למאחז בלתי מורשה בבקעה, הארץ, 23.4.17.

התבשל על מדורות. הם הרסו הכל וגירשו אותנו. עזבנו את הסירים על המדורות וברחנו. לא לקחנו איתנו כלום. הימים ההם היו כמו יום הדין האחרון. כולם התרצצו מבהלים כאילו אף אחד לא מכיר אף אחד. אף אחד לא הבין מה קורה. יצאנו לאזור טובאס ולקח לנו כמה ימים עד שהתאוששנו והתחלנו להבין מי עדיין חי ומי מת.

בסוף 2016 הגיעו מתנחלים והקימו קרוואן באל-מזוקח, ליד המחנה הצבאי. נכנסה לשם משפחה של מתנחלים שהביאה עדר של בקר. מאז יום אחרי יום אנחנו סובלים. הבקר שלהם רועה בשטחים נרחבים וכל פעם שאנחנו נתקלים במתנחלים, הם רודפים אחרינו עם הכלבים שלהם, תוקפים אותנו ואת הצאן שלנו באבנים, קוראים לצבא שמגיע, עוזר למתנחלים, מגרש אותנו והרבה פעמים גם עוצר אותנו למשך שעות. מאז המתנחלים השתלטו על עוד שטח. כל יום הם מקימים משהו, דיר, סככה, צריף, עד שהם סגרו את האזור.

בשנתיים האחרונות הצלחנו לפעמים להגיע לאדמות המרעה עם פעילים, אבל עכשיו גם זה כבר בלתי אפשרי כי הם גידרו את כל האזור וסגרו אותו. הם השתלטו על כל האדמות החקלאיות במקום, אדמות שהיו מקור המזון שלנו ושל העדרים שלנו. האדמות האלה חסכו לנו המון כסף כי לא היינו צריכים לקנות מספוא.

נאלצנו למכור חלק מהצאן שלנו כדי לשלם חובות שהצטברו בגלל שקנינו מספוא ומים. היינו מגדלים כל מיני גידולים באדמות שלנו. היינו מייצרים הרבה ומוציאים מעט כסף, כי היה מרעה פתוח והשקינו את הצאן במעינות ובנחלים. היום אין כלום. הכול אנחנו צריכים לקנות בכסף. קוב מים עולה לנו 25 שקלים, כולל ההובלה אלינו. את המספוא אנחנו קונים בטונות, והכל בהקפה. אנחנו אמורים לשלם עד סוף העונה, אבל לפעמים אנחנו אפילו לא מרוויחים מספיק בשביל להחזיר את החובות האלה.

כל המבנים בחווה הוקמו ללא היתרים והמנהל האזרחי הוציא לכולם צווי הריסה ו"הוראה לסילוק מבנה חדש", אך צוים אלה לא נאכפו מעולם.⁸⁰ על פי דיווח בעיתון הארץ, ישנה הוראה של אלוף פיקוד המרכז שלא לפנות את המאחז.⁸¹

מתייעוד של ארגוני זכויות אדם ושל פעילים בשטח עולה כי מאז הקמת החווה נחסמה באלימות בפני תושבי קהילות הרועים של ח'ירבת סמרה וח'לת מכחול הגישה אל שטחי המרעה הנרחבים שבשטח שמורת הטבע, שבהם רעו במשך שנים. בעתירה שהוגשה לבית המשפט העליון, הובאו יותר משלושים מקרים של אלימות מתנחלים, כולל אירועים שבהם הם איימו על רועים פלסטינים ועל צאנם – בין היתר באמצעות רכיבה על טרקטורונים או על סוסים אל תוך העדרים או בקרבתם, שילוח כלבים בצאן, פגיעה ברכוש התושבים, השלכת אבנים וביקור מאיים בתוך אוהלי ח'ירבת סמרה.⁸² במקרים רבים אחרים הניעו מתנחלים מהחווה חיילים או נציגי המנהל האזרחי להוציא צווי שטח צבאי סגור כדי לעכב את הרועים ואת פעילי זכויות האדם הישראלים שליוו אותם.⁸³

לפי חישוב שערך ארגון כרם נבות עבור בצלם, מתנחלים מ"החווה החקלאית" אום זוקא השתלטו על 14,979 דונם, כשני שלישים משטח שמורת הטבע. מתנחלים מהחווה כבר מעבדים 99 דונם משטח זה.

עדותו של עבד דראר'מה, תושב ח'ירבת סמרה, בן 83 ואב לתשעה:⁸⁴

האדמות של אל-מזוקח ושל ח'ירבת סמרה הן שלנו, בבעלותנו ובבעלות משפחות אחרות מהאזור. לכל אחד הייתה חלקה משלו. האנשים חיו ברוגע והיה להם חופש תנועה ביום ובלילה. בלילות יצאנו לבלות באזור ויכולנו לצאת ולחזור בלי בעיות.

הסבל שלנו התחיל מאז הכיבוש. בבת אחת איבדנו את חיי הנחת והביטחון. חיילים חמושים הגיעו כשהאוכל שלנו

80 הוראה לסילוק מבנה חדש מס' 10381, מכוח הצו בדבר סילוק מבנים חדשים (יהודה ושומרון) (מספר 1797), התשע"ח-2018.

81 עמירה הס, פרשנות | הפלסטינים חשים בהסלמה. של מתנחלים, הארץ, 23.19.

82 ר' בצלם, פרקטיקות של נישול, מהדורת צפון בקעת הירדן: נקודות התנחלות חדשות כחלק ממהלך השתלטות על קרקעות, 17.1.18. ר' גם בג"ץ 435/19 דפנה בנאי ואח' נ' מפקד פיקוד מרכז ואח'.

83 עמירה הס, דיווח: מתנחלים וחיילים תקפו רועים פלסטינים בבקעה, הארץ, 11.2.17; עמירה הס, הגנה מן הצדק: פעילים הותקפו בנדה על ידי מתנחלים – צה"ל מונע מהם לשוב לאזור, הארץ, 12.5.17; עמירה הס, עבור 'החווה של אורי' אפילו אל"מ משכים קום, הארץ, 23.12.18; עמירה הס, חייל לא מאלץ נתפס דובר אמת, הארץ, 19.8.18; עמירה הס, פרשנות | הטבע מגויס להתנחלויות בחסות שופטי העליון, הארץ, 17.1.20; ניר חסון, הצבא החרים פרות של פלסטיני שרעו בשמורת טבע. הפרות של המתנחלים נותרו במקום, הארץ, 18.11.20.

84 עדותו נבנתה על ידי תחקירן השטח עארף דראר'מה ב-2.6.21.

הסוחרים כבר מפחדים להגיע אלינו לאזור, כי גם הם מפחדים ממתנחלים ומהצבא. לכן המחירים אצלנו ירדו פלאים, גם המחירים של הטלאים וגם של מוצרי החלב. את הגבינה אנחנו מוכרים ב-15 ש"ח לקילוגרם. הכול בגלל שהקונים מפחדים להגיע אלינו בגלל אלימות של מתנחלים. תאמין לי, גם כשאנחנו יוצאים לקניות בטובאס אנחנו כל הדרך עם יד על הלב, רק מקווים להגיע הביתה בשלום.

כשמתנחלים הגיעו לפה לפני ארבע שנים, חשבנו שהם יעזבו בסופו של דבר. לא ידענו שהם באו כדי להישאר ולהשתלט על האדמות שלנו. אפילו חשבנו שנקבל חזרה את האדמות שלנו באזורים אחרים שכבר לקחו לנו לפני שנים, אבל אז התברר לנו שהם לא באו לכאן סתם, ושהם לא פועלים לבד אלא יחד עם שלטונות הכיבוש, כולל הצבא. מרגע שהם הגיעו, הצבא סיפק להם הכול: מים, חשמל, כבישים ותחבורה – כדי לאפשר להם להתיישב על האדמות שלנו לתמיד, לחיות בנחת וליהנות מהכול. לנו – הבעלים של האדמות – אסור ליהנות אפילו מקוב אחד של מים, למרות שקווי המים עוברים ליד האדמות שלנו. הם אפילו אוסרים עלינו לשקם את בור המים שאליו מתנקזים מי הגשם, כדי שלא נוכל להשתמש במים האלה.

אני לא יודע מה יקרה לנו. מבחינתנו, אנחנו נשארים כאן על האדמה שלנו וממשיכים לגדל את הצאן שלנו למרות התנאים הקשים שנכפו עלינו, כי אין לנו מקור פרנסה אחר. האדמות שלנו ושל המשפחות שלנו נמצאות כאן, אבל אנחנו חיים כמו בבית כלא.

עדותו של פאוזי דראר'מה, תושב ח'ירבת סמרה, בן 47 ואב לתשעה:⁸⁵

בח'ירבה שלנו גרו בעבר הרבה משפחות אבל הן נטשו את המקום, הם חיפשו חיים טובים ורחוקים מההרסות, מהרדיפות ומהפחד שהכיבוש גורם לבנים ולילדים הקטנים שלנו. הקרקעות של ח'ירבת אל-מזוקח הן שלנו אבל הן נסגרו בפנינו בטענה שזו שמורת טבע שאסור להיכנס אליה. קנסו אותנו כמה פעמים כי נכנסנו לאדמות שלנו עם הצאן.

למתנחלים יש עשרות ראשי בקר שמסתובבים בלי רועה. אוי

ואבוי למי שנוגע בראשי הבקר שלהם. הם מייד מתקשרים לצבא, וחייילים מגיעים ומאיימים עלינו. לפעמים גם מעכבים אותנו במשך שעות ארוכות בלי סיבה, רק כדי לגרום לנו לעזוב את השטחים שלנו ולגרש אותנו. כולם עושים יד אחת, הצבא, מתנחלים, המשטרה ורשות הטבע והגנים. כל אחד מהם ממציא עונשים אחרים ומגרש אותנו משטחי המרעה.

לפני שנה הבאתי את הצאן שלי למרעה ואז פתאום הגיע מתנחל על טרקטורון, ונסע באמצע הצאן בצורה אלימה. הוא דרס את הרגליים של כלב הרועים. התרחקתי מהר וחזרתי לאוהלים בסמרה. פחדתי שהוא יירה בי או שהוא יהרוג את הצאן שלי.

זה כבר הפך לשגרה, מתנחלים כבר הרגו ראשי צאן באזורים נרחבים בבקעה, תקפו רועי צאן והרביצו להם. הם רודפים אותנו באופן יומיומי כמעט, מקיפים אותנו ותוקפים את הצאן שלנו באבנים ובאלות. כל בוקר אני והרועים האחרים יוצאים כרגיל לשטחי המרעה ומתפזרים בהם, ואז אנחנו מתקשרים אחד לשני ולעדכן מה קורה בשטחי המרעה ואיפה יש מתנחלים.

לפני שמתנחלים השתלטו על האדמות שלנו, על שטחי המרעה ועל הבארות, היו לי 130 ראשי צאן והייתי קונה עשרה טון של מספוא בשנה. כל טון עלה לי 1,200 ש"ח והייתי משלם במזומן. הייתי קונה 30-50 מ"ק של מים בחודש, שעלו לי בערך אלף ש"ח. הצאן שלי היה בריא בגלל השפע והתנועה המתמדת. היום, למרות שמספר ראשי הצאן פחת, כי הייתי חייב למכור חלק ממנו כדי לשלם חובות, אני קונה עשרים טון מספוא, כפול מפעם, וגם יותר מים. אני לא יכול לספק לצאן שלי פחות מזון או מים. זה יגרום להם מחלות, רזון ואפילו מוות.

גם מחירי התרופות הווטרינריות והחיסונים שאני קונה לצאן עלו. הם עולים לי היום 3,000 ש"ח לשנה במקום 1,000 ש"ח. בגלל החובות שהצטברו לי, נאלצתי לדחות את הלימודים של חלק מהבנים שלי באוניברסיטה. אנחנו חוסכים מעצמנו הרבה, לא קונים דברים, כדי שנוכל לקנות מספוא לצאן שלנו. כבר עכשיו בעלי החנויות מסרבים לפעמים למכור לנו סחורה בהקפה. הם לא מאמינים שנסלם.

85 עדותו נבנתה על ידי תחקירן השטח עארף דראר'מה ב-2.6.21.

עדותה של סמארה בשאראת, תושבת ח'לת מכחול, בת

45 ואם ל-11:86

אני חיה עם המשפחה שלי באוהלים עשויים בד גס ופח. כל השנים עדרי הצאן שלנו יכלו להגיע לשטחי מרעה נרחבים. היה לנו ביטחון וחינו באופן מכובד. הצלחנו גם לחסוך כסף. בגלל ששטחי המרעה היו פתוחים והיה שפע של מים בבורות באזור ממי הגשמים בחורף, היינו צריכים לקנות רק מעט מספוא ומים.

מאז שמתנחלים הגיעו לאזור הזה אנחנו סובלים. הם רודפים אחרינו עד לפתח הבתים שלנו, והבקר והצאן שלהם מגיעים עד אלינו ואוכלים לנו את גידולי החורף. הם לא משאירים לנו כלום. הצבא עומד לידם ומגן עליהם והחיילים עוזרים להם לרדוף אחרי רועי הצאן.

היום אנחנו נאלצים לקנות כמויות כפולות ומכופלות של מספוא ושל מים. אנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו לא להאכיל את הצאן. אנחנו חייבים לכלוא אותו במכלאות, הצאן בקושי זז, אולי שעתים-שלוש ביום, ואז אנחנו מחזירים אותו למכלאות.

אני מפחדת להגיד לבעלי שאנחנו צריכים דברים או שאני רוצה לבקר מישהו, כי הוא מתעצבן ואומר: "אין לי כסף", ובאמת אין לו. אנחנו חיים בצמצום ומוותרים על דברים חיוניים כדי שיהיה לנו כסף לקנות מזון, צאן ותרופות לצאן.

כמעט כל יום אני יושבת עם בעלי ועם הבנות שלי ואנחנו חושבים מה לעשות. כולם אומרים שכבר אין טעם לגדל צאן בגלל ההפסדים ושנחנו צריכים למכור את הצאן ולמצוא פרנסה אחרת. אבל אין לנו פרנסה אחרת, לאן נלך? לעבוד אצל אנשים אחרים ולהיות מושפלים? בינתיים אנחנו נאלצים למכור מדי יום כבשה או עז.

יש לי ילדים שלומדים בבית ספר ובאוניברסיטה. אני לא יכולה להוציא אותם משם וחייבת להמשיך לשלם על זה. יש לי בת שהתחתנה וגרה בשכם. אני חושבת מיליון פעם לפני שאני עולה על מונית כדי לבקר אותה כי כל דבר כרוך

בהוצאות. אני מסתפקת בשיחת טלפון איתה. אנחנו רק רוצים לחיות כמו כל האנשים. השטחים האלה שלנו כבר הרבה מאוד שנים, פתאום אומרים לנו שאסור לנו להגיע אליהם.

עדותו של בורהאן בשאראת, תושב ח'לת מכחול, בן 48

ואב לתשעה:87

אני גר בח'לת מכחול עשרות שנים ועובד בגידול צאן, מקצוע שירשתי מאבא וסבא שלי. ממזרח לח'לת מכחול נמצא אזור אל-מזוקח שנהרס ב-1967. יש שם שטחים פתוחים, ולשם היינו מוציאים את הצאן למרעה אחרי שכוחות הכיבוש הקלו קצת את ההגבלות שלהם על כניסה של בעלי חיים לשמורות הטבע.

עד לפני חמש שנים רעינו באדמות האלה עד למרחק של חמישה קילומטר מזרחה או מערבה, אבל אז נחת עלינו אסון כשהגיעו מתנחלים חדשים שהקימו להם באל-מזוקח. הם הביאו איתם בקר וצאן בכמויות גדולות וסגרו את כל האזור עם גדרות רשת ועמודים. הבקר והצאן שלהם מסתובב בשטחי קרקע נרחבים שמגיעים עד האוהלים שלנו כאן בח'לת מכחול. הם תוקפים אותנו כל יום בשטחי המרעה. הם מביאים איתם כלבים וסוסים ומגרשים אותנו בכוח ובעזרה של חיילים, שתמיד באים לפי הוראות של המתנחלים. בגלל כל זה אנחנו נאלצים, מתוך פחד, להישאר קרוב לאוהלים שלנו והמרעה נעשה רק באזורים מצומצמים, סביב האוהלים ומקומות המגורים.

החיים שלנו נהיו גיהנום בגלל המתנחלים שהגיעו לכאן ובגלל סגירת שטחי המרעה. צברנו חובות גדולים בגלל שנאלצנו לקנות מספוא כדי להאכיל את הצאן שלנו. אנחנו חוסכים בכל מה שאנחנו יכולים כדי שנוכל להאכיל את הצאן שלנו, שהוא מקור הפרנסה היחיד שיש לנו. אני חייב עכשיו יותר מ-20,000 ש"ח עבור מספוא ומים. לא היו לי חובות כאלה כששטחי המרעה היו פתוחים. היו באזור בורות לאגירת מים מהם השקינו את הצאן שלנו לאחר שמי הגשם נאגרו בהם. היום אנחנו לא יכולים להגיע אליהם, ומתנחלים משתמשים בהם עבור הבקר שלהם, למרות שיש להם צינורות מים שמגיעים ממחנות הצבא שלידם.

86 עדותה נגבתה על ידי תחקירן השטח עארף דראר'מה ב-29.7.21.
87 עדותו נגבתה על ידי תחקירן השטח עארף דראר'מה ב-3.6.21.

כוחות הכיבוש הם ברברים. הם לא יודעים מה זה אנשיות, והמטרה שלהם היא לגרש אנשים דרך הפגיעה בפרנסה שלהם והשתלטות על השטחים שלהם. הם הרסו את המבנים בח'ירבה שלנו כמה פעמים כדי לגרש אותנו מהאדמות שלנו וממקורות הפרנסה שלנו בתירוצים שאין לנו היתר, למרות שמתנחלים השתלטו על אלפי דונם באל-מזוקה ובנו כל דבר ואף אחד לא ביקש מהם היתרים. הכוח הוא החוק השולט באזור.

חסכנו מעצמנו המון דברים כדי להחזיר את החובות שלנו ולשלם עבור המספוא והמים. גם מכרנו ראשי צאן רבים לצורך כך. יש משפחות שנאלצו למכור את תכשיטי הזהב של האישה כדי לפרוע חובות שהצטברו להם. החיים שלנו הפכו לחיים בלי תכלית. מה אפשר לעשות? לאן נלך? יש לנו משפחות ואנחנו רוצים להתקיים, ולו בצמצום. אנחנו רוצים לחיות כמו כל העולם, אפילו בשליש מרמת החיים שבה חיים ילדי המתנחלים, ששללו מאיתנו את החיים ונהנינו מכל הטוב שנותנות הקרקעות שלנו באל-מזוקה. אנחנו נישאר, אין לנו לאן ללכת.

משטר האפרטהייד מבוסס על אלימות מאורגנת ושיטתית כלפי פלסטינים. סוכניה של אלימות זו רבים: הממשלה, הצבא, המנהל האזרחי, בית המשפט העליון, המשטרה, שירות הביטחון הכללי, שירות בתי הסוהר, רשות הטבע והגנים ועוד. מתנחלים הם גורם נוסף ברשימה זו, כשהמדינה משלבת בין מעשי האלימות שלהם לבין מעשי האלימות הרשמיים שלה עצמה. לעיתים אלימות של מתנחלים מקדימה את מופעי האלימות הרשמיים של הרשויות הישראליות, לעיתים היא משולבת בהם. אך כמו האלימות המדינית-צבאית – גם אלימות של מתנחלים היא מאורגנת וממוסדת, משופעת באמצעים ומיושמת על פי אסטרטגיה מוגדרת ומכוונת מטרה.

השילוב בין האלימות הרשמית לזו שלכאורה אינה כזו מאפשר לישראל ליהנות משני העולמות: גם לשמור על מרחב הכחשה ולטעון כי "אלה המתנחלים" – לא הצבא, לא בתי המשפט, לא המנהל האזרחי, וגם לקדם את נישול הפלסטינים מאדמותיהם. אלא שהעובדות מאיינות את מרחב ההכחשה שהמדינה מנסה לשמור לעצמה: כאשר האלימות היא ברשות, בסיוע ותחת חסות הרשויות הישראליות – זוהי אלימות מדינה. אלו אינם מתנחלים הפועלים נגד המדינה, זוהי המדינה עצמה.

יחסה של ישראל לפלסטינים, כפי שמשקף גם בכל הקשור למעשי האלימות של מתנחלים כלפיהם, הוא אינסטרומנטלי. יחס זה נעדר כל מחויבות להגן עליהם, על רכושם ועל כבודם. האופן השגרתי, הבנאלי להחריד, שבו כלל הרשויות הישראליות מכשירות ומנרמלות את האלימות נגד הפלסטינים, מבהיר עד כמה עמוקה הדה-הומניזציה שעשתה ישראל לפלסטינים, אחרי עשורים של משטר אפרטהייד, כיבוש ונישול.

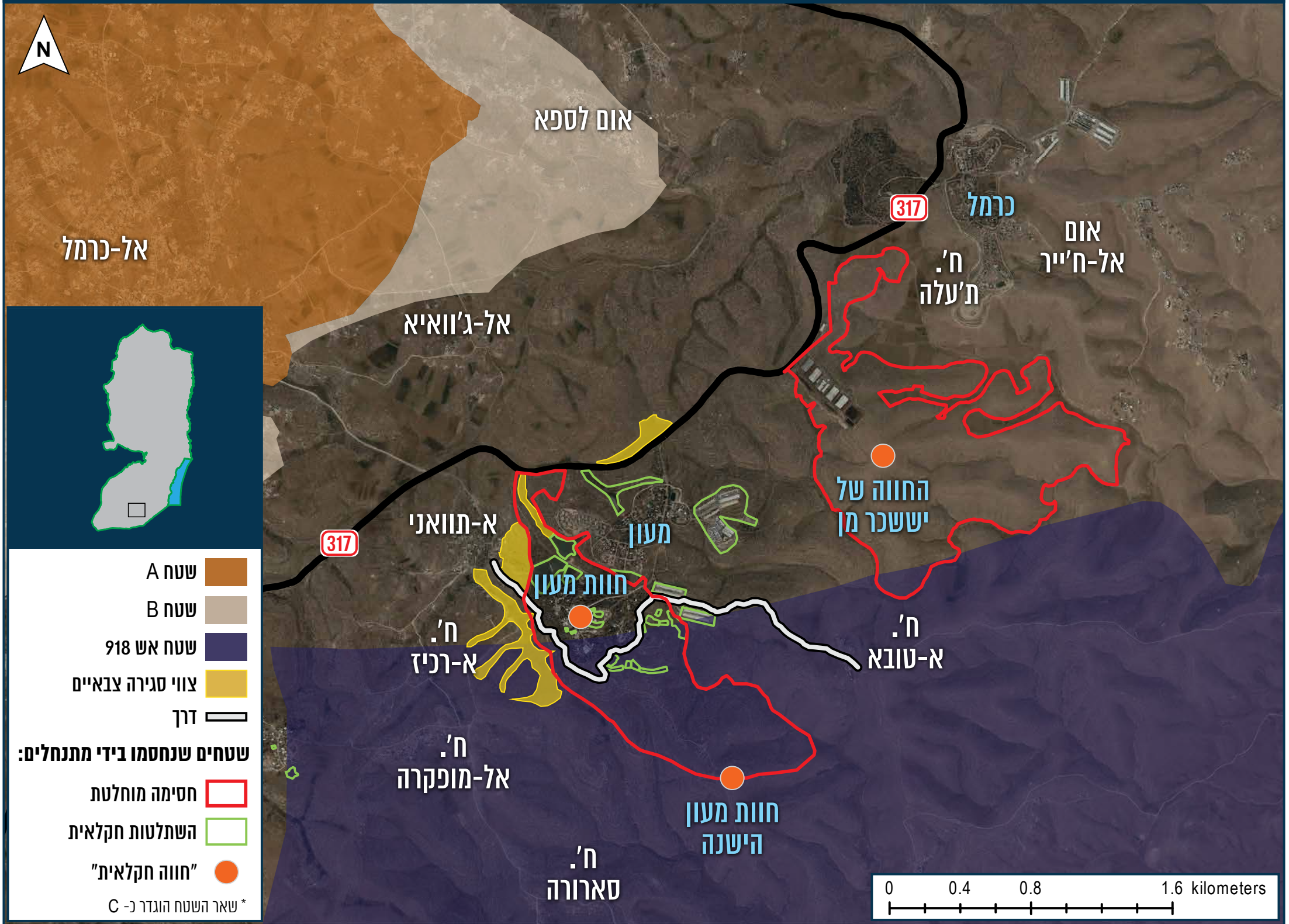
מעשי אלימות של מתנחלים כלפי פלסטינים מתרחשים כבר שנים, לאורך כל ימות השנה, בכל רחבי הגדה. הם נעשים בהשתתפות מתנחלים מהתנחלויות ותיקות ומתנחלים ממאחזים ומ"חווות חקלאיות" חדשות יותר, והם כבר מזמן הפכו לחלק מהשגרה היומיומית של הפלסטינים תושבי הגדה.

כפי שעולה מדו"ח זה, אין מדובר ב"פורעי חוק", ב"עשבים שוטים", ב"התפרצויות זעם" או ב"אירועים חריגים". זוהי פעולה אסטרטגית של משטר האפרטהייד הישראלי המבקש לקדם ולהשלים את מהלכי ההשתלטות על עוד ועוד קרקעות פלסטיניות שהמדינה כבר מבצעת. ככאלה, מעשי אלימות של מתנחלים הם חלק ממדיניות ממשלתית: כוחותיה הרשמיים של המדינה מאפשרים אותם, מסייעים לביצועם, ומשתתפים בהם.

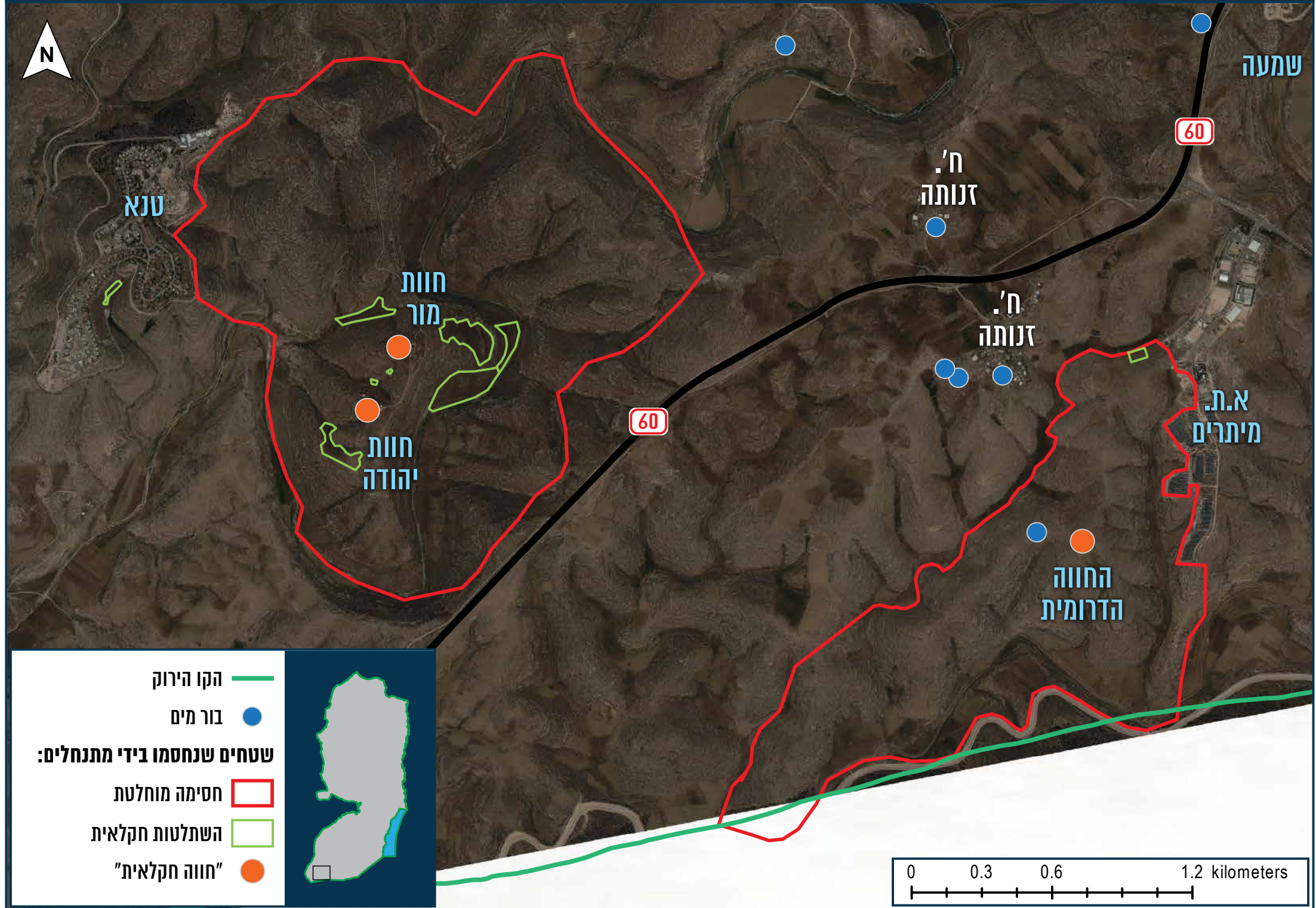
הכשרתה של מציאות זו נעשית על ידי המדינה בשתי דרכים משלימות: היא מאפשרת למתנחלים לגור בקרקעות שנגדלו מפלסטינים באלימות, לעבד בהן שטחים חקלאיים ולגדל צאן. לצורך כך היא מממנת את השמירה עליהם, סוללת עבורם דרכים, מחברת אותם לתשתיות, ומשרדי ממשלה שונים תומכים במיזמים כלכליים שמוקמים בהם. במקביל, המדינה גם מאפשרת למתנחלים לבצע מעשי אלימות כלפי פלסטינים. הצבא אינו מתעמת עם מתנחלים אלימים, לא מונע את מעשי האלימות ובחלק מהמקרים חיילים אף משתתפים בעצמם בתקיפות. לאחר האירועים, מערכת אכיפת החוק הישראלית נמנעת מלטפל במתנחלים שפגעו בפלסטינים ומטייחת את המקרים הבודדים המגיעים לטיפול.

במקביל, מפעיל משטר האפרטהייד הישראלי בגלוי ובאופן רשמי מגוון של אמצעים אלימים כדי לגרש קהילות פלסטיניות ממקומן. המדינה נוקטת צעדים שנועדו ליצור מציאות חיים מייאשת וקשה מנשוא עבור התושבים הפלסטינים במטרה לגרום להם לעזוב את בתיהם ואת אדמותיהם – לכאורה מרצונם. מדיניות זו כוללת הטלת איסור גורף על בניית בתי מגורים ומבני ציבור ועל פיתוח עידי בקהילות אלה, סירוב לחבר את הקהילות לתשתיות בסיסיות של מים וחשמל והימנעות מסלילת כבישים שיובילו אליהן. כאשר בלית ברירה התושבים בונים מבני מגורים, מניחים תשתיות או סוללים דרכים – המנהל האזרחי מוציא נגדם צווי הריסה, ושופטי בית המשפט העליון מאשרים. גם כאשר הצווים אינם ממומשים, האיום הגלום בהם מרחף מעל התושבים כל העת.

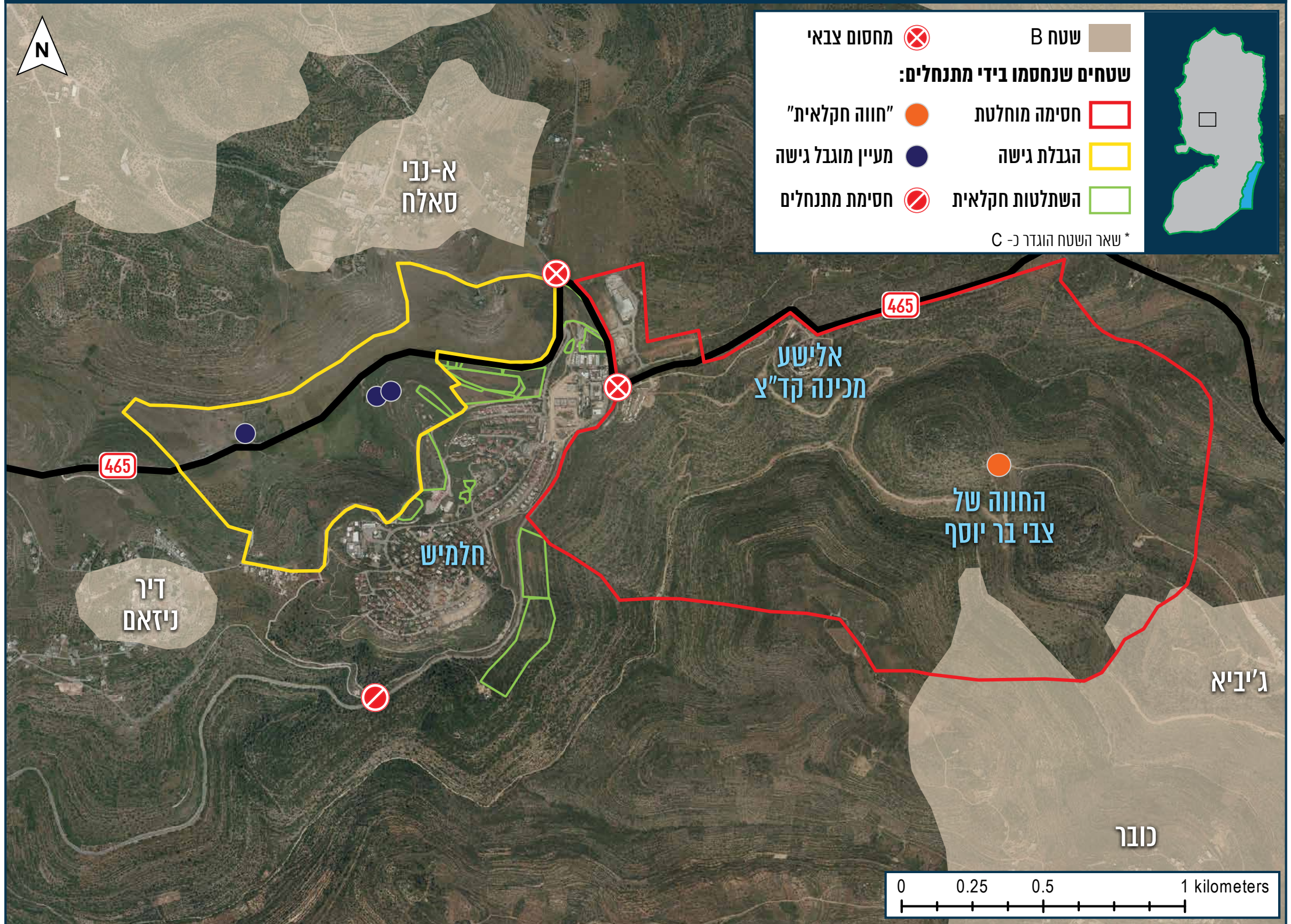
חוות מעון - אזורים שישראל חסמה בפני פלסטינים באמצעות אלימות מתנחלים

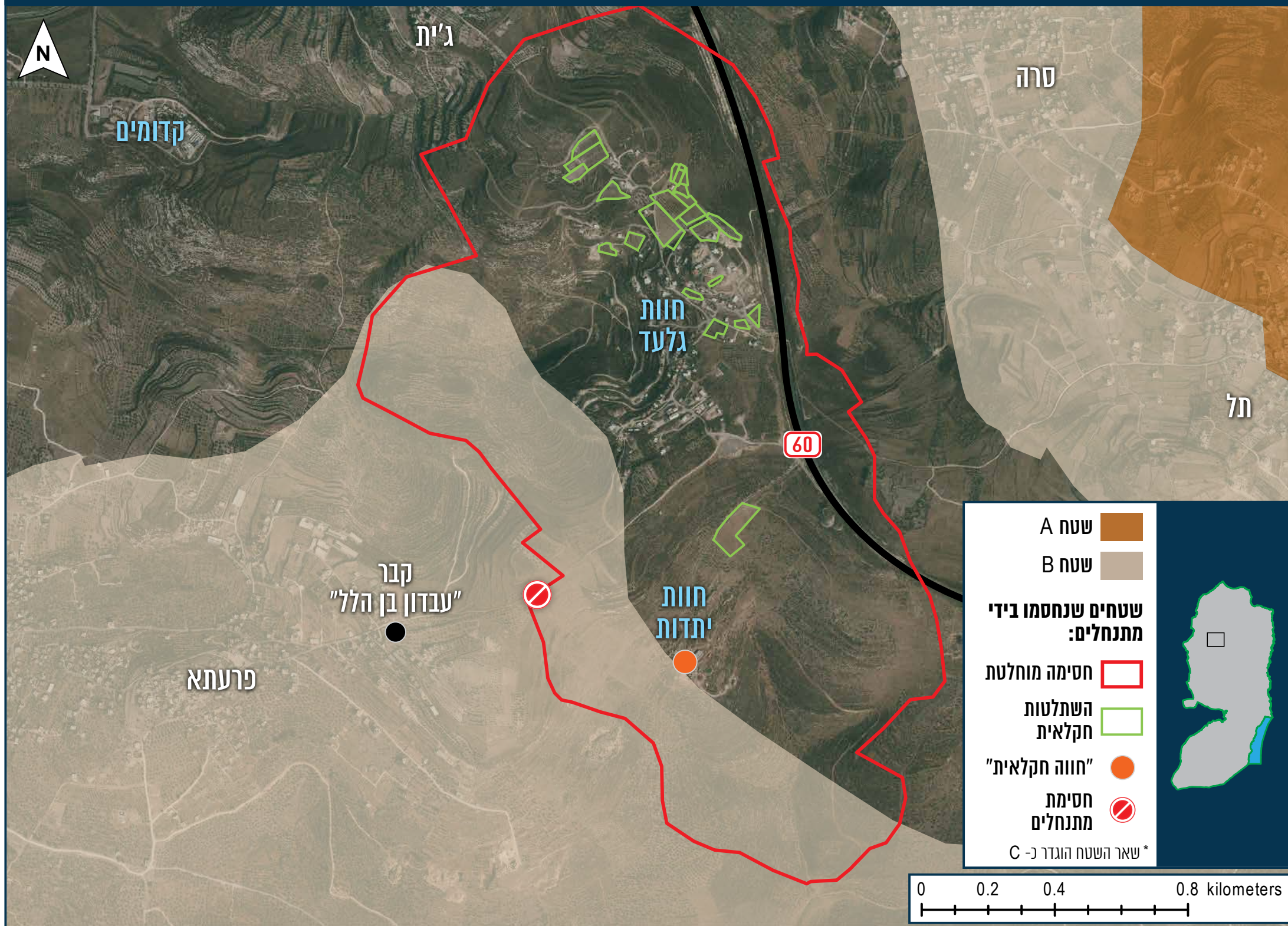
ח'ירבת זנותה - אזורים שישראל חסמה באמצעות אלימות מתנחלים

חלמיש - אזורים שישראל חסמה בפני פלסטינים באמצעות אלימות מתנחלים

חוות גלעד - אזורים שישראל חסמה בפני פלסטינים באמצעות אלימות מתנחלים

אום זוקא - אזורים שישראל חסמה בפני פלסטינים באמצעות אלימות מתנחלים

